

فصل یازدهم

بودجه و برنامه‌های مالی دولت

الف- سال ۱۳۸۳

قانون بودجه سال ۱۳۸۳ همانند سالهای ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۲ در چارچوب برنامه سوم توسعه و بدون استقراض از سیستم بانکی تنظیم گردید. در سال ۱۳۸۳ به عنوان سال پایانی برنامه سوم از یک سو می‌بایست بودجه سالانه دولت به گونه‌ای تنظیم می‌گردید که اهداف برنامه سوم تحقق یابد و از سوی دیگر به عنوان سال پایه برنامه چهارم توسعه زمینه‌های لازم را برای شروع برنامه چهارم فراهم سازد.

مبنای تهیه و تدوین بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور در سطح کلان و بخشها، توجه جدی و عملی به جهت‌گیریهای اساسی و راهبردهای اجرایی برنامه سوم توسعه بود. طبق بخشنامه بودجه الزامات اساسی زیر در تهیه و تنظیم بودجه سال ۱۳۸۳ مدنظر قرار گرفت:

- برآورد اعتبار سال ۱۳۸۳ حداکثر به میزان سال ۱۳۸۲، اختیار تام دستگاههای اجرایی برای جابجایی اعتبارات هزینه‌ای براساس اولویتهای مورد نظر و تامین اعتبار برای پرداختهای پرسنلی (حقوق، مزایا و کسورات بازنشستگی)،
- اولویت تامین اعتبار طرحهای عمرانی که در سال ۱۳۸۳ خاتمه می‌یابند، عدم تامین اعتبار طرحها و پروژه‌های جدید مگر در مواردی که به تصویب هیات دولت می‌رسد و محدودیت شروع یک پروژه جدید در طرحهای استانی در برابر خاتمه دو پروژه،
- حفظ تبصره‌های قانون بودجه سال ۱۳۸۲ کل کشور در سال ۱۳۸۳، پیشنهاد جدید صرفاً برای حذف تبصره‌های غیرضروری، اصلاح تبصره‌هایی که با اشکال روبرو بوده‌اند و تامین منابع جدید مالی برای دولت پذیرفته است.

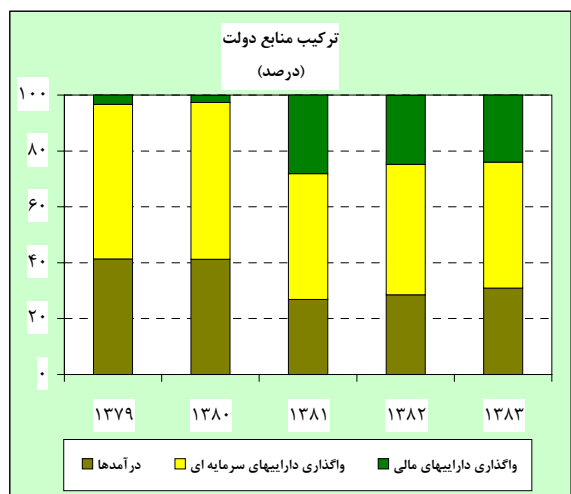
با وجود آن که میانگین تقریبی قیمت فروش هر بشکه نفت خام صادراتی کشور در سال ۱۳۸۲ معادل ۲۶/۶۳ دلار بود، قیمت نفت خام صادراتی در قانون بودجه سال ۱۳۸۳ محتاطانه و در حد ۲۱ دلار به ازای هر بشکه تعیین گردید. قیمت مذکور در سالهای ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲ به ترتیب ۱۷/۵ و ۲۱ دلار بود. بر این اساس، سقف منابع ارزی بودجه در سال مورد بررسی در حدود ۱۶/۱ میلیارد دلار تعیین گردید. رقم متناظر در سال ۱۳۸۲ معادل ۱۵/۴ میلیارد دلار بود.

در سال ۱۳۸۳ نیز همانند سالهای ۸۲-۱۳۷۹ مازاد وجوه ارزی حاصل از صدور نفت خام مطابق با سازوکار پیش بینی شده در ماده ۶۰ قانون برنامه سوم و اصلاحیه‌های مربوطه به «حساب ذخیره ارزی حاصل از صادرات نفت خام» واریز گردید تا در جهت مقابله با نوسانات احتمالی ناشی از کاهش درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت خام و جلوگیری از آثار انبساطی وجوه مذکور بر بودجه دولت به کار گرفته شود.

در سال مورد بررسی بودجه کل کشور بر پایه نرخ ارز محاسباتی هر دلار ۸۳۵۰ ریال تنظیم گردید. البته دریافتها و پرداختهای ارزی بودجه طی سال ۱۳۸۳ بر مبنای نرخ رایج ارز در بازار بین بانکی صورت گرفت. همچنین مقرر شد به منظور جلوگیری از افزایش قیمت کالاهای اساسی و خدماتی که ارز مورد نیاز آنها قبلاً با نرخ دولتی تامین می‌شده است، معادل ریالی مابه‌التفاوت نرخ ارز ۸۳۵۰ ریال و ۱۷۵۰ ریال به ازای هر دلار با اختصاص ردیف جداگانه‌ای با عنوان «مابه‌التفاوت نرخ ارز کالاهای پارانه‌ای» تامین گردد.

در سال ۱۳۸۳ اقداماتی در جهت اصلاح تشکیلات و بهسازی نیروی انسانی توسط سازمان امور مالیاتی کشور صورت گرفت. گسترش فرهنگ خود اظهاری و جلب اعتماد مودیان، اجرای نرم افزار آزمایشی طرح سیستم حسابداری مالیاتی کشور در اداره کل امور مالیاتی مودیان بزرگ به صورت آزمایشی، زمینه‌سازی برای اجرای طرح جامع اطلاعات مالیاتی، ایجاد واحدهای مشاوره مالیاتی در ادارات امور مالیاتی کشور، ایجاد سامانه اطلاعات مالیاتی و ارائه قوانین، آیین‌نامه‌ها، دستورالعملها و فرمها به دو زبان فارسی و انگلیسی در شبکه اینترنت از اهم اقدامات انجام شده توسط سازمان امور مالیاتی کشور در سال ۱۳۸۳ بود.

در سال ۱۳۸۳ علاوه بر عرضه و فروش سهام توسط سازمان خصوصی سازی اقدامات دیگری نیز انجام گرفت. توجه خاص به واگذاری تدریجی سهام (واگذاری به عموم مردم از طریق بورس)، اصلاح و ارتقای مقررات مرتبط با عملیات خصوصی‌سازی، فروش عمده سهام از طریق بورس و مزایده، انجام وظایف دبیرخانه‌ای هیات عالی واگذاری، تهیه پیش‌نویس لایحه خصوصی‌سازی و ارجاع آن به مراجع ذیربط به منظور طی مراحل تصویب، بهبود مقررات داخلی سازمان و راه‌اندازی سامانه اینترنتی سازمان از جمله اقدامات یاد شده در این زمینه می‌باشند.

براساس قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور، درآمدهای مصوب شامل درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای بودجه عمومی دولت (به استثنای درآمدهای اختصاصی و با احتساب رقم مصوب شفاف‌سازی حاملهای انرژی) و پرداختهای هزینه‌ای مصوب (به استثنای پرداختهای اختصاصی و با احتساب رقم مصوب یارانه حاملهای انرژی) به ترتیب معادل ۲۲۲۶۶۵/۸ و ۳۲۶۳۳۹/۷ میلیارد ریال بود. در نتیجه تراز عملیاتی مصوب با ۱۰۳۶۷۳/۹ میلیارد ریال کسری مواجه بود. همچنین دریافتی‌ها و پرداختی‌های مصوب از محل واگذاری و تملک داراییهای سرمایه‌ای (بدون دریافتها و پرداختهای اختصاصی) در سال مورد

بررسی به ترتیب ۱۵۰۸۳۳/۷ و ۱۰۷۴۶۶۶ میلیارد ریال بود. بدین ترتیب، مجموع تراز عملیاتی و خالص واگذاری داراییهای سرمایه‌ای مصوب با ۶۰۳۰۶/۳ میلیارد ریال کسری مواجه بود. مقرر گردید کسری مزبور از محل خالص واگذاری داراییهای مالی که بخش عمده آن از محل برداشت از حساب ذخیره ارزی و وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی بود تامین گردد.

ترکیب منابع بودجه مصوب دولت در سال ۱۳۸۳ (با احتساب رقم مصوب شفاف سازی قیمت حاملهای انرژی) شامل ۴۶/۷ درصد از محل درآمدها، ۳۱/۶ درصد از محل واگذاری داراییهای سرمایه‌ای و ۲۱/۷ درصد از محل واگذاری داراییهای مالی بود. ترکیب مصارف بودجه مصوب دولت در این سال نیز (با احتساب رقم مصوب یارانه حاملهای انرژی) شامل ۶۸/۴ درصد بابت پرداختهای هزینه‌ای، ۲۲/۵ درصد بابت تملک داراییهای سرمایه‌ای و ۹/۱ درصد بابت تملک داراییهای مالی بود.

ارقام عملکرد بودجه دولت در سال مورد بررسی نشان می‌دهد که منابع بودجه عمومی دولت (با احتساب عملکرد رقم شفاف سازی قیمت حاملهای انرژی) به ترتیب ۵۲/۰ درصد از محل درآمدها، ۳۱/۳ درصد از محل واگذاری داراییهای سرمایه‌ای و ۱۶/۷ درصد از محل واگذاری داراییهای مالی تامین شد. ترکیب مصارف بودجه نیز (با احتساب عملکرد رقم یارانه حاملهای انرژی) معادل ۷۸/۶ درصد بابت پرداختهای هزینه‌ای، ۱۴/۹ درصد بابت تملک داراییهای سرمایه‌ای و در حدود ۶/۵ درصد بابت تملک داراییهای مالی تحقق یافت.

منابع و مصارف بودجه عمومی دولت

(با احتساب رقم شفاف سازی یارانه حامله‌های انرژی و به استثنای درآمدها و هزینه های اختصاصی)

(میلیارد ریال - درصد)

سهم از کل		درصد تغییر	عملکرد		سهم از کل		درصد تغییر	مصوب		
۱۳۸۳	۱۳۸۲		۱۳۸۳	▲ ۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲		۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۲/۹	۴۸۳۷۷۵/۰	۳۹۳۴۷۷/۹	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۴/۸	۴۷۶۹۶۷/۷	۴۱۵۵۲۶/۳	منابع:
۵۲/۰	۴۹/۸	۲۸/۳	۲۵۱۶۶۸۳	۱۹۶۱۲۲/۶	۴۶/۷	۴۹/۲	۸/۹	۲۲۲۶۶۵/۸	۲۰۴۵۰۸/۴	درآمدها
۳۰/۶	۲۹/۸	۲۶/۳	۱۴۸۰۸۱/۰	۱۱۷۲۸۶/۰	۲۱/۸	۲۵/۰	۰/۱	۱۰۴۰۰۰/۰	۱۰۳۸۸۶/۰	شفاف سازی قیمت حامله‌های انرژی
۳۱/۳	۳۲/۸	۱۷/۳	۱۵۱۴۱۳/۰	۱۲۹۰۳۰/۸	۳۱/۶	۳۰/۵	۱۸/۹	۱۵۰۸۳۳/۷	۱۲۶۸۵۱/۸	واگذاری داراییهای سرمایه‌ای
۱۶/۷	۱۷/۴	۱۸/۱	۸۰۶۹۳/۷	۶۸۳۲۴/۴	۲۱/۷	۲۰/۳	۲۲/۹	۱۰۳۴۶۸/۲	۸۴۱۶۶/۱	واگذاری داراییهای مالی
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۲/۹	۴۸۳۷۷۵/۰	۳۹۳۴۷۷/۹	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۴/۸	۴۷۶۹۶۷/۷	۴۱۵۵۲۶/۳	مصارف:
۷۸/۶	۷۵/۱	۲۸/۶	۳۸۰۰۰۴/۱	۲۹۵۵۴۱/۲	۶۸/۴	۶۸/۶	۱۴/۴	۳۲۶۳۳۹/۷	۲۸۵۲۳۶/۱	هزینه‌ها
۳۰/۶	۲۹/۸	۲۶/۳	۱۴۸۰۸۱/۰	۱۱۷۲۸۶/۰	۲۱/۸	۲۵/۰	۰/۱	۱۰۴۰۰۰/۰	۱۰۳۸۸۶/۰	یارانه حامله‌های انرژی
۱۴/۹	۱۸/۸	-۲/۰	۷۳۰۰۶/۳	۷۳۷۹۹/۷	۲۲/۵	۲۲/۸	۱۳/۴	۱۰۷۴۶۶/۰	۹۴۷۳۶/۶	تملك داراییهای سرمایه‌ای
۶/۵	۶/۱	۳۰/۴	۳۱۴۶۴/۶	۲۴۱۳۶/۹	۹/۱	۸/۶	۲۱/۴	۴۳۱۶۱/۹	۳۵۵۵۳/۷	تملك داراییهای مالی

کادر ۱- شفاف سازی یارانه حامله‌های انرژی

به منظور شفاف سازی یارانه‌های مربوط به حامله‌های انرژی در سال ۱۳۸۳، به موجب بند (د) تبصره ۱۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور مقرر گردید قیمت نفت خام، گاز طبیعی تصفیه نشده، کلیه فرآورده‌های نفتی و گاز و برق تولیدی به قیمت منطقه‌ای (قیمت فوب خلیج فارس) محاسبه و پس از کسر بهای فروش آنها در داخل کشور به صورت جمعی - خرجی از یک طرف به حساب درآمد عمومی کشور (ردیف ۴۹۱۱۷۰ قسمت سوم قانون بودجه سال ۱۳۸۳) و از طرف دیگر به حساب پرداخت بابت اعتبارات (ردیف ۵۰۳۶۹۰ قسمت چهارم قانون بودجه سال ۱۳۸۳) ثبت گردد.

با توجه به افزایش قیمت نفت و فرآورده‌های آن، عملکرد واقعی یارانه حامله‌های انرژی در سال ۱۳۸۳ حدود ۴۴۰۸۱ میلیارد ریال بیشتر از رقم مصوب (۱۰۴۰۰۰۰ میلیارد ریال) بود. طبق مقررات قانونی مربوطه با توجه به افزایش نسبت به سقف اعتبار، خزانه داری کل کشور مجاز به انعکاس آن در حسابها نبوده است.

در سال ۱۳۸۳ درآمدهای دولت شامل درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای دولت (بدون احتساب رقم شفاف سازی قیمت حامله‌های انرژی و درآمدهای اختصاصی) به ۱۰۳۵۸۷/۳ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رقم مصوب، ۸۷/۳ درصد تحقق داشت. عملکرد مذکور در مقایسه با رقم مشابه سال قبل در حدود ۳۱/۴ درصد افزایش یافت. از مجموع درآمدهای مذکور، معادل ۸۴۴۲۱/۱ میلیارد ریال (۸۱/۵ درصد) از محل درآمدهای مالیاتی و معادل ۱۹۱۶۶/۲ میلیارد ریال (۱۸/۵ درصد) از محل سایر درآمدهای دولت حاصل گردید. نسبت های مزبور در سال ۱۳۸۲ به ترتیب ۸۲/۶ و ۱۷/۴ درصد بود.

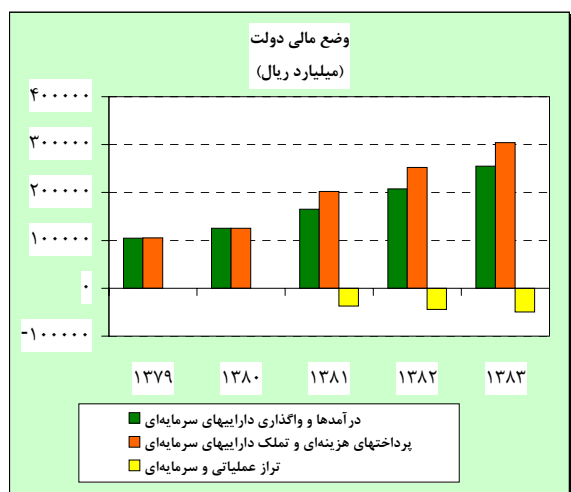
پرداختهای هزینه‌ای دولت (بدون احتساب رقم یارانه حامله‌های انرژی و پرداختهای اختصاصی) در سال ۱۳۸۳ به ۲۳۱۹۲۳/۱ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل از ۳۰/۱ درصد رشد و در مقایسه با رقم بودجه مصوب از ۴/۳ درصد مازاد تحقق برخوردار بود. بدین ترتیب براساس عملکرد درآمدها و پرداختهای هزینه‌ای دولت در سال ۱۳۸۳، تراز عملیاتی بودجه دولت ۱۲۸۳۳۵/۸ میلیارد ریال کسری داشت.

در سال ۱۳۸۳ دریافتیهای دولت از محل واگذاری داراییهای سرمایه‌ای شامل فروش نفت خام و فرآورده‌های نفتی و واگذاری سایر داراییهای سرمایه‌ای معادل ۱۵۱۴۱۳ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مصوب، ۰/۴ درصد مازاد تحقق و در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۱۷/۳ درصد افزایش داشت. در این سال تملك داراییهای سرمایه‌ای (پرداختهای عمرانی) معادل ۷۲۳۰۶/۳ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل از ۲/۰ درصد کاهش و در مقایسه با رقم مصوب تنها از ۶۷/۳ درصد تحقق برخوردار شد. بدین ترتیب، خالص واگذاری داراییهای سرمایه‌ای در سال ۱۳۸۳ معادل ۷۹۱۰۶/۷ میلیارد ریال بود.

وضع مالی دولت

(به استثنای درآمدها و پرداختهای اختصاصی و بدون احتساب رقم شفاف سازی قیمت (یارانه) حاملهای انرژی) (میلیارد ریال)

۱۳۸۳	▲ ۱۳۸۲	▲ ۱۳۸۱	
۱۰۳۵۸۷/۳	۷۸۸۳۶/۶	۶۱۹۷۳/۹	درآمدها
۸۴۴۲۱/۱	۶۵۰۹۹/۰	۵۰۵۸۶/۵	درآمدهای مالیاتی
۱۹۱۶۶/۲	۱۳۷۳۷/۶	۱۱۳۸۷/۴	سایر درآمدها
۲۳۱۹۲۳/۱	۱۷۸۲۵۵/۲	۱۴۷۵۷۲/۳	پرداختهای هزینه‌ای (جاری)
-۱۲۸۳۳۵/۸	-۹۹۴۱۸/۶	-۸۵۵۹۸/۴	تراز عملیاتی
۱۵۱۴۱۳/۰	۱۲۹۰۳۰/۸	۱۰۳۱۸۲/۸	واگذاری داراییهای سرمایه‌ای
۷۲۳۰۶/۳	۷۳۷۹۹/۷	۵۴۷۵۳/۰	تملك داراییهای سرمایه‌ای (پرداختهای عمرانی)
۷۹۱۰۶/۷	۵۵۲۳۱/۱	۴۸۴۲۹/۸	خالص واگذاری داراییهای سرمایه‌ای
-۴۹۲۲۹/۲	-۴۴۱۸۷/۵	-۳۷۱۶۸/۶	تراز عملیاتی و سرمایه‌ای
نسبت به تولید ناخالص داخلی			
(درصد)			
۷/۵	۷/۲	۶/۸	درآمدها
۶/۱	۵/۹	۵/۵	درآمدهای مالیاتی
۱/۴	۱/۳	۱/۲	سایر درآمدها
۱۶/۷	۱۶/۳	۱۶/۱	پرداختهای هزینه‌ای (جاری)
-۹/۳	-۹/۱	-۹/۳	تراز عملیاتی
۱۰/۹	۱۱/۸	۱۱/۳	واگذاری داراییهای سرمایه‌ای
۵/۲	۶/۷	۶/۰	تملك داراییهای سرمایه‌ای (پرداختهای عمرانی)
۵/۷	۵/۰	۵/۳	خالص واگذاری داراییهای سرمایه‌ای
-۳/۶	-۴/۰	-۴/۱	تراز عملیاتی و سرمایه‌ای

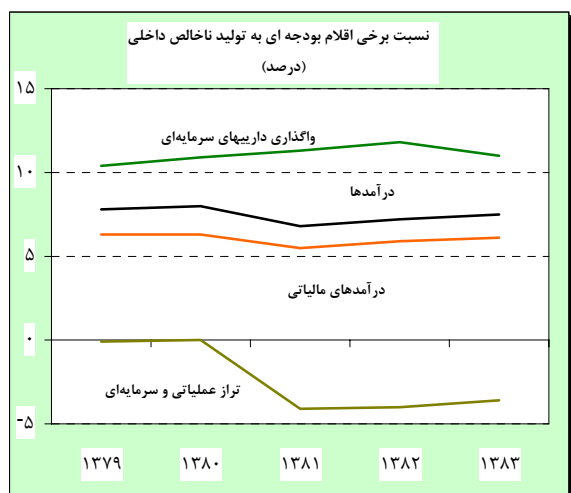
با توجه به عملکرد درآمدها و پرداختهای هزینه‌ای و واگذاری و تملك داراییهای سرمایه‌ای، مجموع تراز عملیاتی و خالص واگذاری داراییهای سرمایه‌ای در سال ۱۳۸۳ با ۴۹۲۲۹/۲ میلیارد ریال کسری مواجه گردید که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۱۱/۴ درصد افزایش داشت. رقم فوق در مقایسه با رقم مصوب بودجه در حدود ۱۸/۴ درصد کمتر تحقق یافت. این رقم که می‌توان آن را کسری بودجه دولت محسوب کرد، از محل خالص واگذاری داراییهای مالی تامین گردید. در سال مورد بررسی واگذاری داراییهای مالی معادل ۸۰۶۹۳/۷ میلیارد ریال و تملك داراییهای مالی معادل ۳۱۴۶۴/۶ میلیارد ریال بود.

در سال ۱۳۸۳ مانده بدهکار حساب ذخیره تعهدات ارزی، که به‌عنوان بخشی از عملیات خارج بودجه‌ای دولت از سال ۱۳۷۲ به بعد تلقی می‌گردد، با افزایشی به میزان ۱۲۰۰/۳ میلیارد ریال مواجه گردید. افزایش مانده بدهکار حساب مذکور در سال قبل معادل ۳۶۵۲/۷ میلیارد ریال بود. کل مانده حساب در پایان سال ۱۳۸۳ به رقم ۳۵۹۵۵/۷ میلیارد ریال رسید.

درآمدها و پرداختهای هزینه‌ای

درآمدها

در سال ۱۳۸۳ درآمدهای عمومی بودجه دولت شامل درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها (بدون احتساب رقم‌صوری شفاف‌سازی قیمت حاملهای انرژی و درآمدهای اختصاصی) معادل ۱۰۳۵۸۷/۳ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مصوب بودجه

در حدود ۱۲/۷ درصد عدم تحقق داشت. عملکرد درآمدها در مقایسه با رقم مشابه سال قبل از افزایشی معادل ۳۱/۴ درصد برخوردار بود. در این سال ترکیب درآمدهای دولت اندکی تغییر داشت، به گونه‌ای که سهم درآمدهای مالیاتی از کل درآمدها از رقم ۸۲/۶ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۸۱/۵ درصد در سال ۱۳۸۳ کاهش و سهم سایر درآمدهای دولت از رقم ۱۷/۴ درصد در سال ۱۳۸۲ به رقم ۱۸/۵ درصد افزایش یافت. سهم مالیاتها از کل دریافتی‌های بودجه نیز از ۲۳/۶ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۲۵/۱ درصد در سال ۱۳۸۳ افزایش یافت.

در سال ۱۳۸۳ درآمدهای مالیاتی دولت شامل مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم^(۱) معادل ۸۴۴۲۱/۱ میلیارد

ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۲۹/۷ درصد افزایش داشت. رقم مزبور در مقایسه با رقم مصوب بودجه از تحقق معادل ۹۴/۹ درصد برخوردار بود. از مجموع درآمدهای مالیاتی، ۴۱۸۹۶/۹ میلیارد ریال (۴۹/۶ درصد) از محل مالیاتهای مستقیم و ۴۲۵۲۴/۲ میلیارد ریال (۵۰/۴ درصد) از محل مالیاتهای غیرمستقیم وصول گردید که در مقایسه با ارقام مشابه سال قبل به ترتیب ۳۰/۸ و ۲۸/۶ درصد افزایش و در مقایسه با ارقام مصوب بودجه به ترتیب ۱/۷ و ۸/۳ درصد عدم تحقق نشان می‌دهند. سهم مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی دولت در سال ۱۳۸۲ به ترتیب ۴۹/۲ و ۵۰/۸ درصد بود.

در سال مورد بررسی در میان اجزای مالیاتهای مستقیم، وصولی مالیات بر شرکتها (شامل شرکتهای دولتی و غیردولتی) معادل ۲۶۰۲۷/۵ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۲۷/۷ درصد رشد و در مقایسه با رقم مصوب ۲/۲ درصد مازاد تحقق داشت. علت عمده درصد تحقق بالاتر از رقم مصوب ردیف مزبور، مازاد تحقق مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی بود. این جزء مالیاتی نسبت به سال قبل دارای رشد ۳۴/۷ درصدی بوده و نسبت به رقم بودجه مصوب ۸/۸ درصد مازاد تحقق داشت. در سال ۱۳۸۳ مالیات عملکرد اشخاص حقوقی دولتی به میزان ۹۴/۴ درصد تحقق یافت^(۲).

وصولی مالیات بر درآمد شامل مالیاتهای حقوق، مشاغل، مستغلات و متفرقه در سال ۱۳۸۳ معادل ۱۱۷۷۳/۳ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۳۰/۷ درصد افزایش و در مقایسه با رقم مصوب ۱۰/۹ درصد عدم تحقق داشت. همچنین در دوره مورد بررسی مالیات بر ثروت شامل مالیات بر ارث، نقل و انتقال و سرقفلی، سالانه املاک، حق تمبر چک، برات و سفته ۴۰۹۶/۱ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم سال قبل ۵۴/۶ درصد رشد و در مقایسه با رقم مصوب ۳/۸ درصد مازاد تحقق داشت.

در میان اجزای مالیاتهای غیرمستقیم، وصولی مالیات بر واردات ۳۳۰۸۷/۳ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۴۷/۷ درصد افزایش و در مقایسه با رقم مصوب ۹۲/۴ درصد تحقق داشت. افزایش حجم واردات از مبادی رسمی (واردات گمرکی) به میزان ۷/۶ درصد نسبت به سال قبل که منجر به رشد ۳۰/۴ درصد ارزش دلاری واردات نسبت به سال ۱۳۸۲ گردید، تغییر ترکیب کالاهای وارداتی و تغییر نرخ ارز از ۸۲۸۲ ریال به ازای هر دلار در سال ۱۳۸۲ به ۸۷۱۹ ریال در سال ۱۳۸۳ از جمله علل افزایش مالیات بر واردات به‌شمار می‌آیند. اجرایی نشدن واردات خودرو و چای به کشور از عمده دلایل عدم تحقق ۷/۶ درصدی مالیات بر واردات می‌باشد.

۱- در دستورالعمل آمارهای مالی دولت (۲۰۰۱ GFSM)، طبقه‌بندی مالیاتها به مستقیم و غیرمستقیم وجود ندارد. به دلیل شباهت سرفصلهای مالیاتی دستورالعمل جدید و سرفصلهای موجود در طبقه‌بندی مالیاتها در دستورالعمل قدیم، این طبقه‌بندی حفظ گردیده است.
 ۲- بر اساس تبصره ۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور به منظور تحقق مبلغ پیش‌بینی شده مالیات اشخاص حقوقی دولتی، کلیه شرکتهای دولتی و بانکهایی که برای عملکرد سال ۱۳۸۳ آنها سود ویژه پیش‌بینی شده بود، مکلف گردیدند تا هر ماه معادل یک دوازدهم رقم مصوب تعیین شده را به صورت علی‌الحساب به سازمان امور مالیاتی پرداخت نمایند.

مالیات بر کالاها و خدمات نیز در سال ۱۳۸۳ معادل ۹۴۳۷ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۱۱/۵ درصد کاهش و در مقایسه با رقم مصوب ۸۹/۴ درصد تحقق داشت. در میان اجزای مالیات بر کالاها و خدمات، مالیات بر فرآورده‌های نفتی نسبت به سال قبل حدود ۱۸۳/۷ درصد افزایش یافت که عمدتاً ناشی از افزایش نرخ مالیات بر فروش بنزین از ۱۰ درصد به ۲۰ درصد به موجب بند (ذ) تبصره ۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۳^(۱)، افزایش قیمت بنزین و افزایش میزان مصرف آن بود. رقم پیش‌بینی شده از محل مالیات و اگذاری تلفن همراه در سال ۱۳۸۳ با توجه به میزان فروش سال ۱۳۸۲ قابل تحقق نبود. در نتیجه ردیف مذکور نسبت به سال قبل ۱۰۰ درصد کاهش یافت که نقش عمده ای در کاهش ۱۱/۵ درصدی و عدم تحقق ۱۰/۶ درصدی مالیات بر کالاها و خدمات داشت.

قیمت، عوارض و مالیات چهار فرآورده اصلی نفتی در سال ۱۳۸۳

قیمت (لیتر/ریال)	نرخ مالیات و عوارض (به موجب قانون تجمیع)	کل مبلغ مالیات و عوارض (لیتر/ریال)
۸۰۰	۲۰ درصد مالیات و ۱۰ درصد عوارض	۱۸۴/۶
۱۶۵	۱۰ درصد عوارض	۱۵/۰
۱۶۵	۱۰ درصد عوارض	۱۵/۰
۹۴/۵	۵ درصد عوارض	۴/۵

در سال ۱۳۸۳، سایر درآمدهای دولت (بدون احتساب درآمد صوری حاصل از شفاف سازی قیمت حاملهای انرژی) شامل درآمد حاصل از مالکیت دولت، درآمد حاصل از خدمات و فروش کالاها، درآمد حاصل از جرایم و خسارات و درآمدهای متفرقه رقمی در حدود ۱۹۱۶۶/۲ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۳۹/۵ درصد رشد و در مقایسه با رقم مصوب بودجه ۶۴/۶ درصد تحقق داشت. عدم تحقق بسیار بالا در بخش درآمدهای متفرقه به میزان ۵۵۷۹/۲ میلیارد ریال (۶۱/۴ درصد) و درآمدهای حاصل از مالکیت دولت به میزان ۲۸۶۹/۹ میلیارد ریال (۲۶/۴ درصد)، دلیل اصلی عدم تحقق بالای سایر درآمدهای دولت در سال مورد بررسی می‌باشد.

در میان اجزای سایر درآمدهای دولت، درآمدهای حاصل از مالکیت دولت، درآمد حاصل از خدمات و فروش کالا و درآمدهای حاصل از جرایم و خسارات در مقایسه با سال قبل افزایش و درآمدهای متفرقه در مقایسه با سال قبل کاهش داشت. در سال ۱۳۸۳ درآمدهای حاصل از مالکیت دولت به ۷۹۹۱/۳ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با سال قبل ۱۲۰/۸ درصد افزایش داشت و در مقایسه با رقم مصوب از ۷۳/۶ درصد تحقق برخوردار بود. افزایش یاد شده عمدتاً ناشی از رشد قابل توجه رقم سود سهام شرکت‌های دولتی بود که نسبت به سال قبل حدود ۷/۵ برابر گردید.

در سال مورد بررسی، درآمدهای حاصل از خدمات و فروش کالا به ۵۸۳۶ میلیارد ریال بالغ گردید که در مقایسه با سال قبل ۱۵/۶ درصد افزایش و در مقایسه با رقم مصوب ۸۴/۷ درصد تحقق داشت. درآمدهای حاصل از جرایم و خسارات در سال ۱۳۸۳ به رقم ۱۸۲۴/۴ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با سال قبل از ۴۸/۶ درصد افزایش و در مقایسه با رقم مصوب از ۶۴/۷ درصد تحقق برخوردار بود. افزایش یاد شده عمدتاً ناشی از افزایش ۱۷۰/۳ درصدی جرایم رانندگی بود. درآمدهای متفرقه نیز به ۳۵۱۴/۴ میلیارد ریال بالغ گردید که از ۸/۵ درصد کاهش نسبت به سال قبل و ۳۸/۶ درصد تحقق برخوردار بود.

در سال مورد بررسی سهم هر یک از ردیفهای درآمد حاصل از مالکیت دولت، درآمدهای حاصل از خدمات و فروش کالا، درآمدهای حاصل از جرایم و خسارات و درآمدهای متفرقه از کل سایر درآمدها به ترتیب ۴۱/۷، ۳۰/۴، ۹/۵ و ۱۸/۳ درصد بود.

۱- مطابق بند (ذ) تبصره (۱) قانون بودجه سال ۱۳۸۳، نرخ مالیات و عوارض بنزین مقرر در بند (ج) ماده ۳ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه و چگونگی برقراری و وصول عوارض (قانون تجمیع) مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۲۲ در سال ۱۳۸۳ به میزان سی درصد (۳۰٪) قیمت مصوب فروش (بسیار درصد مالیات و ده درصد عوارض) تعیین می‌شود.

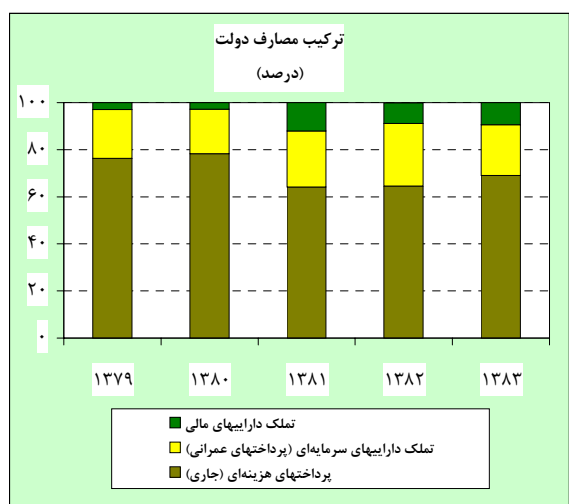
منابع بودجه عمومی دولت

(به استثنای دریافت‌های اختصاصی و بدون احتساب رقم شفاف سازی قیمت حاملهای انرژی)

(میلیارد ریال)

سهم (درصد)	درصد تغییر		سال				
	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۳	▲۱۳۸۲	▲۱۳۸۱		
۳۰/۹	۲۸/۵	۳۱/۴	۲۷/۲	۱۰۳۵۸۷/۳	۷۸۸۳۶/۶	۶۱۹۷۳/۹	درآمدها
۲۵/۱	۲۳/۶	۲۹/۷	۲۸/۷	۸۴۴۲۱/۱	۶۵۰۹۹/۰	۵۰۵۸۶/۵	درآمدهای مالیاتی
۵/۷	۵/۰	۳۹/۵	۲۰/۶	۱۹۱۶۶/۲	۱۳۷۳۷/۶	۱۱۳۸۷/۴	سایر درآمدها
۴۵/۱	۴۶/۷	۱۷/۳	۲۵/۱	۱۵۱۴۱۳/۰	۱۲۹۰۳۰/۸	۱۰۳۱۸۲/۸	واگذاری داراییهای سرمایه‌ای
۲۴/۰	۲۴/۷	۱۸/۱	۵/۴	۸۰۶۹۳/۷	۶۸۳۲۴/۴	۶۴۸۰۶/۷	واگذاری داراییهای مالی
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۱/۵	۲۰/۱	۳۳۵۶۹۴/۰	۲۷۶۱۹۱/۹	۲۲۹۹۶۳/۳	جمع

پرداخت‌های هزینه‌ای

در سال ۱۳۸۳ پرداخت‌های هزینه‌ای دولت (بدون احتساب رقم یارانه حاملهای انرژی و پرداخت‌های اختصاصی) معادل ۲۳۱۹۲۳/۱ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل از رشد ۳۰/۱ درصد و در مقایسه با رقم بودجه مصوب از ۴/۳ درصد مازاد تحقق برخوردار بود. فزونی عملکرد اعتبارات هزینه‌ای نسبت به رقم مصوب به موجب اصلاحیه قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور صورت گرفت. سهم پرداخت‌های هزینه‌ای دولت از مجموع پرداخت‌های هزینه‌ای و تملك داراییهای سرمایه‌ای در سال ۱۳۸۳ معادل ۷۶/۲ درصد بود که در مقایسه با نسبت مزبور در سال قبل (معادل ۷۰/۷ درصد) افزایش یافت.

از مجموع پرداخت‌های هزینه‌ای دولت در سال مورد بررسی، ۱۷۳۶۵۸/۴ میلیارد ریال (۷۴/۹ درصد) بابت پرداخت‌های هزینه‌ای ملی شامل پرداخت‌های ردیفهای درآمد- هزینه‌ای دستگاههای اجرایی، تقویت بنیه دفاعی، یارانه کالاهای اساسی و سایر موارد و ۵۸۲۶۴/۷ میلیارد ریال (۲۵/۱ درصد) بابت پرداخت‌های هزینه‌ای استانی بود. نسبت عملکرد به رقم مصوب پرداخت‌های هزینه ای ملی و استانی به ترتیب ۹۹/۹ و ۱۲۰/۲ درصد بود.

افزایش پرداخت‌های هزینه‌ای سال ۱۳۸۳ در مقایسه با سال قبل عمدتاً ناشی از افزایش ضریب حقوق کارکنان دولت از ۳۲۰ به ۳۵۰ در سال ۱۳۸۳، افزایش پرداخت ردیفهای درآمد - هزینه‌ای دستگاههای اجرایی و افزایش یارانه کالاهای اساسی بود.

مطابق بند (الف) تبصره ۵ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ دولت مکلف گردید به منظور حمایت از اقشار آسیب پذیر و خانواده‌های کم درآمد و هدفمند کردن یارانه‌ها به ترتیب ۱۷۸۳۷/۲ و ۷۵۰ میلیارد ریال به عنوان یارانه کالاها و خدمات پرداخت نماید^(۱). بر اساس بند (ث) تبصره مذکور مقرر گردید تا معادل صددرصد درآمدهای ناشی از اخذ مابه‌التفاوت کالاها به درآمد عمومی کشور واریز گردد و معادل ده درصد واریزی تا سقف ۳۰ میلیارد ریال، جهت پرداخت یارانه در اختیار سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولیدکنندگان قرار گیرد.

۱- طبق ماده واحده قانون اصلاح مبلغ مندرج در بند (الف) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور و ماده (۶۰) قانون برنامه سوم توسعه (مصوب اسفند ۱۳۸۳)، در راستای اجرای سیاست جلوگیری از افزایش قیمت کالاها و خدمات اساسی یارانه‌ای، به دولت اجازه داده شد کسری یارانه کالاهای اساسی و خدمات معادل ده هزار میلیارد ریال را به میزان سه هزار میلیارد ریال از محل مازاد درآمد ریالی ردیف ۸۱۰۱۰۰ (فروش نفت خام)، به میزان شش هزار میلیارد ریال از محل حساب ذخیره ارزی و معادل یک هزار میلیارد ریال از محل صرفه جویی دولت (مازاد بر ارقام مندرج در قانون بودجه سال ۱۳۸۳) تامین نماید.

کادر ۲- جایجایی اعتبارات در قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور

الف- قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور (مصوب بهمن ماه سال ۱۳۸۳)

ماده واحده - به منظور حداکثر استفاده بهینه از بودجه عمومی دولت و رفع مشکلات هزینه‌ای دستگاههای اجرایی در زمینه پرداخت به هنگام حقوق، مزایا، عیدی و غیره کارکنان شاغل و بازنشسته و موظفان، به دولت اجازه داده می‌شود اقدامات لازم را در قالب تبصره‌های ذیل و مشروط به عدم افزایش در سقف بودجه عمومی دولت در سال ۱۳۸۳ به عمل آورد:

تبصره ۱- افزایش اعتبارات هزینه‌ای بدون الزام به رعایت محدودیتهای جابه جایی مقرر در ماده (۷۹) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و تبصره های قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور با تایید سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور - استان حسب مورد مجاز خواهد بود. افزایشهای فوق از محل صرفه جویی در تخصیص اعتبارات مندرج در قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور که به منزله کاهش اعتبار تلقی می‌شود، تامین خواهد شد.

تبصره ۲- هرگونه کاهش اعتبار طرحهای تملک داراییهای سرمایه‌ای مشخص شده در پیوستهای شماره (۱) و (۲) برای تامین پرداختهای هزینه‌ای تبصره (۱) ممنوع می‌باشد.

ب- مصوبات هیات وزیران:

- ۱- پنج میلیارد ریال از اعتبارات هزینه‌ای (جاری) ردیف «۶۰۱۰۰۹» با عنوان «جایزه اوراق مشارکت طرحهای شیلات» کسر و به سرجمع اعتبارات هزینه‌ای (جاری) ردیف «۵۰۳۰۰۱» با عنوان «هزینه‌های پیش بینی نشده» اضافه می‌گردد (تصویب‌نامه شماره ۵۰۰۹/ت/۳۲۸۳۴/ن مورخ ۱۳۸۴/۲/۳).
- ۲- ۵۵ میلیارد ریال از اعتبارات تملک داراییهای مالی ردیف «۱۰۱۰۰۱» با عنوان «اعتبار مربوط به واگذاری سهام شرکتهای به صندوقهای بیمه و بازنشستگی کسر و به سرجمع اعتبارات تملک داراییهای سرمایه‌ای ردیف ۵۰۳۴۲۲ با عنوان «اعتبار طرحهای مربوط به سفرهای رئیس‌جمهور در سال ۸۳» اضافه می‌گردد (تصویب نامه شماره ۷۵۶۶۹/ت/۳۲۵۹۷/ن مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۲۴).
- ۳- مبلغ ۱/۱۱ میلیارد ریال از محل اعتبار ردیف ۵۰۳۰۰۱ (هزینه‌های پیش بینی نشده) کسر و به سرجمع اعتبارات هزینه‌ای به شماره ۱۰۱۰۱۲ اضافه می‌شود (تصویب نامه شماره ۷۲۱۳۲/ت/۳۲۴۱۹-ه مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۱۰).
- ۴- مبلغ ۲۱ میلیارد ریال از اعتبار ردیف هزینه‌ای به شماره ۵۰۳۶۶۸ (موضوع بند (چ) تبصره ۱۴) کسر و به سرجمع ردیف تملک داراییهای سرمایه‌ای به شماره ۵۰۳۲۸۵ (موضوع بند (ت) تبصره ۶) اضافه می‌شود (تصویب نامه شماره ۷۴۱۶۵/ت/۳۲۵۵۵/ن مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۲۴).
- ۵- مبلغ ۶۰۰۰ میلیارد ریال از محل حساب ذخیره ارزی به ردیف «۵۰۳۰۱۹» (یارانه کالاهای اساسی) اضافه می‌گردد (تصویب نامه شماره ۷۶۱۹۹/ت/۳۲۶۰۰-ه مورخ ۸۳/۱۲/۲۴).

در سال ۱۳۸۳ در مجموع مبلغ ۲۷۵۳۸/۴ میلیارد ریال یارانه توسط سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان و دستگاههای ذیربط پرداخت گردید که در مقایسه با رقم سال قبل ۴۲/۵ درصد رشد نشان می‌دهد. از مجموع یارانه پرداختی در سال مورد بررسی، مبلغ ۲۴۲۷۴/۵ میلیارد ریال (۸۵/۴ درصد) بابت یارانه کالاهای اساسی و خدمات، مبلغ ۷۵۰ میلیارد ریال (۲/۸ درصد) بابت یارانه کود شیمیایی، بذر و سم، مبلغ ۳۴۶ میلیارد ریال (۱/۳ درصد) بابت طرح طوبی، مبلغ ۲۲۶۱/۶ میلیارد ریال (۸/۲ درصد) جهت خرید دارو و شیرخشک و در حدود ۶۵۶۳ میلیارد ریال (۲/۴ درصد) جهت پرداخت یارانه از محل بند (ب) تبصره ۴۶ قانون برنامه سوم توسعه^(۱) اختصاص یافت.

بخش عمده یارانه کالاهای اساسی و خدمات (به میزان ۵۱ درصد) بابت خریدگندم پرداخت گردید که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۱۹/۲ درصد افزایش یافت. یارانه پرداختی بابت بند (ب) ماده ۴۶ قانون برنامه سوم نیز در مقایسه با سال قبل ۳۱/۷ درصد افزایش داشت.

۱- طبق بند (ب) ماده ۴۶ قانون برنامه سوم توسعه، سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان موظف گردید با اعلام وزارت بازرگانی پس از انجام محاسبات لازم نسبت به برقراری مابه‌التفاوت در مورد کالاهای وارداتی که دارای امتیاز قابل توجه هستند، اقدام و مابه‌التفاوت ماخوذه را به حساب خزانه واریز نماید. دولت می‌تواند معادل صددرصد وجوه مابه‌التفاوت ماخوذه را براساس پیشنهاد وزارت بازرگانی و تصویب شورای اقتصاد در نظام پرداخت یارانه کالاها و یا خدماتی که ضرورت استفاده از یارانه را دارند، استفاده نماید.

در سال مورد بررسی مبلغ ۱۳۴۲۹/۹ میلیارد ریال در بخش پرداختهای هزینه‌ای و مبلغ ۵۵۹/۸ میلیارد ریال در بخش تملک داراییهای سرمایه‌ای، در مجموع مبلغ ۱۳۹۸۹/۷ میلیارد ریال بابت «مابه‌التفاوت نرخ ارز کالاهای یارانه‌ای» پرداخت گردید.

تراز عملیاتی بودجه عمومی دولت

در سال ۱۳۸۳ عملکرد بودجه عمومی دولت از نظر درآمدها و پرداختهای هزینه‌ای (بدون احتساب رقم شفاف‌سازی قیمت (یارانه) حاملهای انرژی و درآمدها و پرداختهای اختصاصی) به ترتیب معادل ۱۰۳۵۸۷/۳ و ۲۳۱۹۲۳/۱ میلیارد ریال بود. به این ترتیب، تراز عملیاتی بودجه عمومی با ۱۲۸۳۳۵/۸ میلیارد ریال کسری در سال مذکور، نسبت به رقم کسری تراز عملیاتی سال قبل ۲۹/۱ درصد رشد نشان داد. رقم مذکور ۲۳/۸ درصد فراتر از رقم پیش‌بینی شده در بودجه مصوب بود. دلیل اصلی این افزایش، عدم تحقق درآمدهای بودجه دولت به‌ویژه درآمدهای متفرقه (در بخش سایر درآمدها) و مازاد تحقق پرداختهای هزینه‌ای نسبت به رقم مصوب بودجه بود.

واگذاری و تملک داراییهای سرمایه‌ای

در سال ۱۳۸۳ واگذاری داراییهای سرمایه‌ای به میزان ۱۵۱۴۱۳ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۱۷/۳ درصد رشد و در مقایسه با رقم مصوب بودجه معادل ۰/۴ درصد مازاد تحقق داشت.

از مجموع واگذاری داراییهای سرمایه‌ای مبلغ ۱۵۰۴۱۳/۳ میلیارد ریال (معادل ۹۹/۳ درصد) از محل فروش نفت شامل ۱۳۸۳۵۶/۳ میلیارد ریال فروش نفت خام، ۱۲۲۹/۳ میلیارد ریال فروش نفت کوره و فرآورده‌های نفتی موضوع ماده ۷۱ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت^(۱)، مبلغ ۱۰۸۲۷/۶ میلیارد ریال از محل درآمد موضوع بند (س) تبصره ۱۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۳^(۲) و مبلغ ۹۹۹/۷ میلیارد ریال (معادل ۰/۷ درصد) از محل فروش ساختمانها و تاسیسات دولتی، واگذاری اراضی، فروش ماشین‌آلات و تجهیزات و سایر واگذاری داراییهای سرمایه‌ای به خزانه واریز گردید.

در سال ۱۳۸۳ دریافتی از فروش نفت خام معادل ۱۳۸۳۵۶/۳ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۹/۲ درصد افزایش و در مقایسه با رقم مصوب ۲/۹ درصد مازاد تحقق داشت. مازاد تحقق مزبور ناشی از عملکرد بالاتر نرخ تسعیر ارز حاصل از صادرات نفت خام نسبت به رقم مصوب در سال ۱۳۸۳ (هردلار معادل ۸۳۵۰ ریال) بود. مطابق قانون بودجه سال ۱۳۸۳ قیمت در نظر گرفته شده برای هر بشکه نفت خام صادراتی درحد ۲۱ دلار تعیین گردید. همچنین مقرر شد تا معادل ریالی ۱۶/۱ میلیارد دلار از درآمدهای نفتی به خزانه و مابقی به «حساب ذخیره ارزی حاصل از درآمد نفت خام» واریز گردد.

براساس گزارش دریافتی از وزارت نفت، میانگین قیمت فروش هر بشکه نفت خام صادراتی ایران در سال مورد بررسی در حدود ۳۵/۸۱ دلار و متوسط عملکرد صادرات نفت خام در حدود ۲۵۵۱ هزار بشکه در روز بود. مجموع درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام در سال ۱۳۸۳ بالغ بر ۳۱۵۰۶/۳ میلیون دلار بود^(۳) که در مقایسه با رقم مصوب بودجه و اصلاحیه ماده ۶۰ قانون برنامه سوم به میزان ۱۶۱۰۰ میلیون دلار، حاکی از مازاد تحقق به میزان ۱۵۴۰۶/۳ میلیون دلار است^(۴). در سال ۱۳۸۲ میانگین قیمت هر بشکه نفت خام صادراتی در حدود ۲۶/۶۳ دلار، متوسط عملکرد صادرات نفت خام معادل ۲۳۹۶ هزار بشکه در روز و کل درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام معادل ۲۲۴۸۴/۶ میلیون دلار بود.

۱- براساس ماده ۷۱ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (مصوب بهمن ۱۳۸۰) به وزارت نفت (شرکت ملی پالایش فرآورده‌های نفتی ایران) اجازه داده شده است که به منظور حفظ و صیانت از سرمایه‌های ملی، قیمت فرآورده‌های نفتی به جز نفت گاز، نفت سفید، نفت کوره، بنزین و گاز طبیعی را براساس قیمت‌های جهانی و با رعایت صرفه و صلاح کشور تعیین و به فروش برساند. همچنین مطابق جزء ۲ بند (ب) تبصره ۱۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۳، شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی مکلف گردید از محل اجرای ماده مذکور تا مبلغ ۱۵۰۰ میلیارد ریال به حساب درآمد عمومی کشور واریز نماید. همچنین براساس بند (ذ) تبصره مذکور شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی مکلف بود تا یارانه مابه‌التفاوت قیمت قیر را مانند سال ۱۳۸۲ پرداخت نماید.

۲- طبق بند (س) تبصره ۱۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور به شرکت ملی نفت ایران اجازه داده شد در سال ۱۳۸۳ در مقابل صادرات نفت خام و معاوضه آن، نسبت به واردات بنزین مورد نیاز کشور اقدام نماید. معادل ریالی صادرات نفت خام موضوع این تبصره و همچنین تسویه حسابهای شرکت ملی نفت ایران بابت صادرات و معاوضه یاد شده برای تامین نیاز مذکور در سال ۱۳۸۲، توسط هیات وزیران تعیین گردید.

۳- رقم یادشده شامل ۲۱۲۲/۲ میلیون دلار نفت خام صادر شده به خارج از کشور جهت معاوضه با بنزین و ۶۴۳/۸ میلیون دلار نفت خام بابت پرداخت مطالبات پیمانکاران طرحهای بیع‌مقابل نفتی می‌باشد. اختلاف در حاصل ضرب متوسط قیمت در مقدار صادرات سال ۱۳۸۳ با رقم ۳۱۵۰۶/۳ میلیون دلار ناشی از تاخیر زمانی تحقق درآمدهای نفتی است.

۴- مطابق مقررات آیین نامه اجرایی ماده ۶۰ قانون برنامه سوم توسعه در چهارماهه اول سال معادل ریالی تمام وجوه حاصل از صادرات نفت خام به نرخ رسمی ارز تسعیر و به حساب خزانه واریز گردید. در ماههای بعدی سال معادل ۱/۱۲ رقم ارزی مصوب حداکثر تا سقف ۱۶۱۰۰ میلیون دلار به حساب قابل مصرف خزانه واریز شد.

مطابق گزارش وزارت نفت در سال ۱۳۸۳ علاوه بر صادرات نفت خام، معادل ۲۸۵۴/۶ میلیون دلار از محل صادرات فرآورده‌های نفتی موضوع بند (ت) تبصره ۱۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۳^(۱) عاید کشور گردید. از این مبلغ معادل ۱۰۶۱/۴ میلیون دلار صادرات فرآورده به منظور معاوضه و بازپرداخت فاز دوم گاز رسانی بود. با احتساب رقم مزبور، مجموع دریافت‌های ارزی حاصل از صادرات نفت خام و فرآورده‌های نفتی معادل ۳۴۳۶۰/۹ میلیون دلار بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۳۷/۴ درصد رشد داشت^(۲). رقم حاصل از صادرات فرآورده‌های نفتی و میعانات گازی در سال قبل معادل ۲۵۱۶ میلیون دلار بوده است.

در سال ۱۳۸۳ پرداخت بابت تملک داراییهای سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) معادل ۷۲۳۰۶/۳ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل در حدود ۲/۰ درصد کاهش و در مقایسه با رقم مصوب بودجه ۶۷/۳ درصد تحقق داشت. درصد بالای عدم تحقق «پرداخت ردیفهای درآمد و هزینه‌های دستگاههای اجرایی» (به میزان ۹۳۶۹/۳ میلیارد ریال)، عدم تحقق وجوه حاصل از فروش اوراق مشارکت موضوع بند (ن) تبصره ۲۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ (به میزان ۵۹۲۰/۳ میلیارد ریال) و عدم تحقق ۵۷/۳ درصدی ردیف تملک داراییهای سرمایه‌ای استانی (به میزان ۱۳۱۲۲/۱ میلیارد ریال) از جمله علل عدم تحقق قابل توجه رقم تملک دارایی‌های سرمایه‌ای طی سال مورد بررسی بود. از مجموع پرداخت‌های تملک داراییهای سرمایه‌ای، ۶۲۵۳۷/۳ میلیارد ریال (۸۶/۵ درصد) بابت تملک داراییهای سرمایه‌ای ملی و ۹۷۶۹ میلیارد ریال (۱۳/۵ درصد) بابت تملک داراییهای سرمایه‌ای استانی بود^(۳). نسبت عملکرد هر یک از ردیفهای تملک داراییهای سرمایه‌ای ملی و استانی به ارقام مصوب مربوطه در سال ۱۳۸۳ به ترتیب ۷۳/۹ و ۴۲/۷ درصد بود.

در سال ۱۳۸۳ براساس حکم ماده ۱۰ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (مصوب سال ۱۳۸۰)، حکم بند (ژ) تبصره ۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ و مصوبات هیات وزیران مبلغ ۶۴۱۵/۳ میلیارد ریال بابت بازسازی زلزله بم، پیش‌آگاهی‌ها، پیشگیری، امداد رسانی، بازسازی و نوسازی مناطق آسیب‌دیده از حوادث غیرمترقبه و زلزله به دستگاههای اجرایی ذیربط پرداخت شد. رقم پرداختی در سال ۱۳۸۲ معادل ۳۲۱۴/۵ میلیارد ریال بود.

نسبت پرداخت بابت تملک داراییهای سرمایه‌ای به واگذاری داراییهای سرمایه‌ای شامل فروش نفت در سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ به ترتیب معادل ۳۷/۵ و ۳۳/۷ درصد بود و در سالهای ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲ به ارقام ۵۳/۱ و ۵۷/۲ درصد رسید. نسبت مذکور در سال ۱۳۸۳ کاهش یافته و معادل ۴۷/۸ درصد شد. چنانچه ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۸۳ کماکان بخش کمتری از واگذاری داراییهای سرمایه‌ای صرف پروژه‌های عمرانی گردید و بخش بزرگتر آن به مصرف پرداخت‌های هزینه‌ای (جاری) دولت رسید. سهم پرداخت‌های هزینه‌ای و تملک داراییهای سرمایه‌ای در سال مورد گزارش به ترتیب در حدود ۷۶/۲ درصد و ۲۳/۸ درصد از مجموع پرداخت‌های هزینه‌ای و تملک داراییهای سرمایه‌ای دولت بود. نسبت‌های مزبور در سال ۱۳۸۲ به ترتیب معادل ۷۰/۷ و ۲۹/۳ درصد بوده است. همچنین، سهم پرداخت بابت تملک داراییهای سرمایه‌ای دولت از کل مصارف در سال مورد بررسی ۲۱/۵ درصد بود. رقم مشابه سال قبل معادل ۲۶/۷ درصد بود.

در سال ۱۳۸۳ با توجه به ارقام واگذاری و تملک داراییهای سرمایه‌ای که به ترتیب معادل ۱۵۱۴۱۳ و ۷۲۳۰۶/۳ میلیارد ریال بود، خالص واگذاری داراییهای سرمایه‌ای معادل ۷۹۱۰۶/۷ میلیارد ریال گردید که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل (به میزان ۵۵۲۳۱/۱ میلیارد ریال) در حدود ۴۳/۲ درصد رشد داشت و در مقایسه با رقم مصوب بودجه نیز حدود ۸۲/۴ درصد بیشتر تحقق یافت.

۱- براساس بند (ت) تبصره ۱۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ در صورتی که شرکت ملی نفت ایران بحسب ضرورت تمام یا قسمتی از فرآورده‌های نفتی مازاد و میعانات گازی صادر شده موضوع ماده ۱۲۰ قانون برنامه سوم توسعه را به جای فروش در خارج معاوضه نماید، موظف است مقدار و ارزش فرآورده‌های معاوضه شده را در پایان هر ماه به خزانه و کمیسیونهای برنامه و بودجه و محاسبات و انرژی مجلس شورای اسلامی اعلام نماید.
۲- طبق بند (الف) ماده ۱۲۰ قانون برنامه سوم (۸۳-۱۳۷۹) درآمد حاصل از صادرات فرآورده‌های نفتی، گاز و میعانات گازی و برق حسب مورد به عنوان درآمد شرکت ملی نفت ایران، شرکت ملی گاز ایران و شرکت توانیر تلقی شده و به مصرف ارزی هزینه عملیات جاری (شامل واردات فرآورده‌های نفتی و گاز طبیعی) و اجرای طرحهای سرمایه‌ای مصوب مجلس شورای اسلامی می‌رسد. مبلغ سرمایه گذاری فوق از نظر مالیاتی جزء هزینه‌های قابل قبول محسوب و به عنوان افزایش سرمایه دولت یا شرکت ملی نفت ایران حسب مورد منظور می‌شود.
۳- طبق ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور، اولویت تخصیص اعتبارات تملک داراییهای سرمایه‌ای به صورت ذیل بود: اول - طرحهایی که در سال ۱۳۸۳ به اتمام می‌رسند؛ دوم - طرحهایی که در سال ۱۳۸۴ به اتمام می‌رسند؛ سوم - طرحهای مهم و اولویت دار؛ و اولویت چهارم - طرحهای ادامه دار.

مصارف بودجه عمومی دولت

(به استثنای پرداختهای اختصاصی و بدون احتساب رقم یارانه حاملهای انرژی)

(میلیارد ریال)

سهام (درصد)		درصد تغییر		سال		
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	▲۱۳۸۲	▲۱۳۸۱
۶۹/۱	۶۴/۵	۳۰/۱	۲۰/۸	۲۳۱۹۲۳/۱	۱۷۸۲۵۵/۲	۱۴۷۵۷۲/۳
۲۱/۵	۲۶/۷	-۲/۰	۳۴/۸	۷۲۳۰۶/۳	۷۳۷۹۹/۷	۵۴۷۵۳/۰
۹/۴	۸/۷	۳۰/۴	-۱۲/۷	۳۱۴۶۴/۶	۲۴۱۳۶/۹	۲۷۶۳۸/۱
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۱/۵	۲۰/۱	۳۳۵۶۹۴/۰	۲۷۶۱۹۱/۹	۲۲۹۹۶۳/۳
جمع						

کادر ۳- طرحهای تملک داراییهای سرمایه‌ای در سال ۱۳۸۳

در سال ۱۳۸۳ تعداد ۱۸۲۶ موافقتنامه شرح عملیات طرح بین سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و دستگاههای اجرایی مبادله گردید. براساس اعتبارات مبادله شده سهم اعتبارات امور عمومی، امور دفاع ملی، امور اجتماعی و امور اقتصادی به ترتیب ۲/۶، ۱/۲، ۱۴/۵ و ۸۱/۷ درصد بود. وزارتخانه‌های نفت، نیرو و راه و ترابری به ترتیب با ۴۰/۷، ۲۴/۲ و ۷/۹ درصد از کل اعتبارات در مقام اول تا سوم قرار داشتند. نتایج حاصل از بازدیدهای نظارتی در خاتمه سال ۱۳۸۳ حاکی از تحقق ۶۱ درصد از اهداف یکساله پیش بینی شده برای عملیات عمرانی است. در میان دستگاههای اجرایی عمده، میزان دستیابی به اهداف یکساله در وزارتخانه‌های دفاع (۷۷/۴ درصد)، نیرو (۷۴/۶ درصد) و نفت (۷۲/۵ درصد) بیش از متوسط کل کشور بود. بررسی میزان پیشرفت فیزیکی پروژه‌های عمرانی ملی بازدید شده نیز حاکی است که ۵۹/۲ درصد از پروژه‌ها با وزن مالی ۶۳/۱ درصد عقب‌تر از برنامه زمانی بوده‌اند. نارسایی اعتبارات، ضعف برخی از دستگاههای اجرایی و ناتوانی برخی از پیمانکاران در اجرای پروژه‌ها از جمله علل تاخیر پروژه‌ها در سال مورد بررسی بود.

همچنین نتایج ارزشیابی عملکرد دستگاههای اجرایی با استفاده از شش شاخص درصد تحقق خاتمه، کیفیت اجرا، دستیابی به اهداف یکساله، مدت اجرا، درصد پروژه‌های مناقصه‌ای و علل تاخیر حاکی است که در بین ۹ دستگاه اجرایی عمده، وزارت نفت در رتبه نخست و وزارتخانه‌های نیرو و دفاع به ترتیب در جایگاه دوم و سوم قرار گرفته‌اند.

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، نشریه برنامه، شماره ۱۴۲، آبان ماه ۱۳۸۴

تراز عملیاتی و سرمایه‌ای بودجه عمومی دولت

در سال ۱۳۸۳ مجموع تراز عملیاتی و خالص واگذاری داراییهای سرمایه‌ای با ۴۹۲۲۹/۲ میلیارد ریال کسری مواجه گردید که در مقایسه با رقم کسری سال قبل به میزان ۴۴۱۸۷/۵ میلیارد ریال، حدود ۱۱/۴ درصد افزایش و در مقایسه با رقم مصوب بودجه ۸۱/۶ درصد تحقق داشت. کسری مزبور عمدتاً از طریق برداشت از حساب ذخیره ارزی، فروش اوراق مشارکت، وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی و برگشتی از پرداختهای سالهای قبل تامین گردید.

در سال ۱۳۸۳ نسبت کسری تراز عملیاتی و سرمایه‌ای دولت به تولید ناخالص داخلی معادل ۳/۶ درصد بود که در مقایسه با نسبت مزبور در سال قبل (به میزان ۴ درصد) کاهش نشان می‌دهد.

واگذاری و تملک داراییهای مالی

در سال ۱۳۸۳ واگذاری داراییهای مالی شامل استفاده از منابع خارجی و داخلی ۸۰۶۹۳/۷ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۱۸/۱ درصد رشد و در مقایسه با رقم بودجه مصوب به میزان ۲۲/۰ درصد عدم تحقق داشت. عدم تحقق مذکور عمدتاً ناشی از روند کند خصوصی سازی در سال ۱۳۸۳ و تحقق اندک استفاده از منابع خارجی بود. در سال مورد بررسی معادل ۹۹/۶ درصد از مجموع واگذاری داراییهای مالی از محل منابع داخلی و تنها ۰/۴ درصد با استفاده از منابع خارجی صورت گرفت. نسبتهای مذکور در سال قبل به ترتیب ۹۹/۹ و ۰/۱ درصد بود.

در سال مورد بررسی استفاده از منابع داخلی شامل فروش اوراق مشارکت^(۱)، دریافت اصل وامهای داخلی دولت، برگشتی از پرداختهای سالهای قبل و استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی افزایش یافت و از رقم ۶۸۲۴۷/۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۲ با حدود ۱۷/۸ درصد افزایش به رقم ۸۰۴۰۶/۳ میلیارد ریال رسید. فروش اوراق مشارکت به میزان ۱۲۳۴۰/۶ میلیارد ریال، برگشتی از پرداختهای سالهای قبل به میزان ۱۲۷۶/۸ میلیارد ریال، دریافت اصل وامهای داخلی دولت به میزان ۲۲۳/۷ میلیارد ریال و استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی به میزان ۶۳۷۵۲/۱ میلیارد ریال علل اصلی افزایش منابع تامین مالی داخلی بودجه دولت در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال قبل بود. از مجموع استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی ۱۵۷۸۷/۸ میلیارد ریال به تامین مالی طرحهای تملک داراییهای سرمایه‌ای، ۲۳۷۳۹ میلیارد ریال به بازپرداخت تسهیلات خارجی، ۷۰۹/۷ میلیارد ریال بابت افزایش سرمایه بانک توسعه صادرات ایران موضوع بند (ظ) تبصره ۲۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۳^(۲)، مبلغ ۷۵۱/۵ میلیارد ریال بابت اجرای طرحهای تملک داراییهای سرمایه‌ای صنعتی و تولیدی بخش دفاع، ۲۰۸۸/۷ میلیارد ریال بابت پرداخت بدهی‌های سازمان‌های بیمه خدمات درمانی^(۳)، ۶۰۰۰ میلیارد ریال بابت کسری یارانه کالاهای اساسی^(۴)، ۲۶۶۶/۹ میلیارد ریال به منظور افزایش مستمری معیشت ماهانه خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد خمینی و سازمان بهزیستی کشور^(۵) و ۸۳۷۶/۲ میلیارد ریال بابت هزینه‌های ناشی از خسارات حوادث غیر مترقبه و استمرار روند اجرایی طرحها پرداخت گردید.

کادر ۴- پرداخت بابت هزینه‌های ناشی از حوادث غیر مترقبه و استمرار روند اجرایی طرحها

طبق قانون الحاق یک تبصره به ماده ۱ قانون اصلاح ماده ۶۰ و جدول شماره ۲ قانون برنامه سوم توسعه و اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور مصوب اسفند ماه ۱۳۸۳، به منظور استمرار روند اجرایی طرحهای تملک داراییهای سرمایه‌ای مطابق برنامه زمانبندی و جلوگیری از ایجاد رکود و وقفه آنها ناشی از عدم تحقق برخی از اقلام درآمدی دولت و پرداخت هزینه‌های ناشی از خسارات حوادث غیر مترقبه به دولت اجازه داده شد معادل ریالی تا سقف ۵۷۰ میلیون دلار جهت تخصیص طرحهای تملک داراییهای سرمایه‌ای ملی و استانی، معادل ۳۵۰ میلیون دلار جهت جبران خسارات ناشی از برف استان گیلان، زلزله زرنند و راور کرمان و جبران خسارات ناشی از خشکسالی و سرمازدگی و زلزله و حوادث غیر مترقبه وقوع یافته و ۲۰ میلیون دلار جهت تکمیل طرح چاه نیمه چهارم در استان سیستان و بلوچستان (جمعاً به مبلغ ۹۴۰ میلیون دلار) پرداخت نماید. در اجرای مفاد تبصره مذکور مبلغ ۸۳۷۶/۲ میلیارد ریال تا پایان شهریور ماه ۱۳۸۴ توسط بانک مرکزی به حساب خزانه داریکل کشور واریز گردید. در جداول عملکرد مالی دولت در سال ۱۳۸۳ مبلغ یاد شده از یک سو به رقم تملک داراییهای سرمایه‌ای و از سوی دیگر به رقم واگذاری داراییهای مالی (استفاده از حساب ذخیره ارزی) اضافه گردیده است.

در سال ۱۳۸۳ مبلغ ۱۲۳۴۰/۶ میلیارد ریال اوراق مشارکت دولت به فروش رسید که در حدود ۱۵/۳ درصد از رقم واگذاری داراییهای مالی را تشکیل می‌داد. مبلغ مزبور در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۶۰/۶ درصد افزایش داشت.

۱- براساس مصوبه هیات وزیران و به استناد بند (م) تبصره ۲۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ مقرر گردید بانک مرکزی معادل ارزی مبلغ ۱۵۰۳۷ میلیارد ریال از موجودی حساب ذخیره ارزی به حساب خود برداشت و معادل ریالی وجوه برداشتی را به حساب درآمد عمومی کشور واریز نماید. وزارت امور اقتصادی و دارایی نیز موظف گردید مبلغ ۳۵۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت منتشر و به عاملیت بانک مرکزی به عموم عرضه و وجوه حاصل را به حساب درآمد عمومی کشور واریز نماید. وزارت مذکور موظف شد کل وجوه واریزی را به طرحهای تملک داراییهای سرمایه‌ای که در بند «م» تبصره ۲۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور تعیین و در پیوستهای آن با حرف «م» مشخص شده است براساس تخصیص پرداخت نماید.

۲- طبق بند (ظ) تبصره ۲۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ به هیات وزیران اجازه داده شد در اجرای بند (و) ماده ۱۱۳ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۳ مبلغ ۱۰۰ میلیون دلار از محل مازاد درآمد حاصل از صادرات نفت خام نسبت به مبلغ ۱۶۱۰۰ میلیون دلار به افزایش سرمایه دولت در بانک توسعه صادرات ایران اختصاص دهد. طبق مصوبه هیات وزیران رقم مزبور به ۸۵ میلیون دلار کاهش یافت.

۳- طبق قانون الحاق یک تبصره به ماده ۱ قانون اصلاح ماده ۶۰ و جدول شماره (۲) قانون برنامه سوم و اصلاح قانون بودجه (مصوب ۱۳۸۳/۳/۱۶)، به هیات وزیران اجازه داده شد معادل ریالی ۲۵۰ میلیون دلار از مجموع مجوزهای داده شده برداشت از حساب ذخیره ارزی را جهت پرداخت بدهیهای سازمان بیمه خدمات درمانی هزینه نماید.

۴- طبق قانون اصلاح مبلغ مندرج در بند (الف) تبصره ۵ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ و ماده ۶۰ قانون برنامه سوم توسعه، به دولت اجازه داده شد در راستای اجرای سیاست جلوگیری از افزایش قیمت کالاهای اساسی و خدمات، معادل ده هزار میلیارد ریال را به میزان سه هزار میلیارد ریال از محل مازاد درآمد ریالی ردیف ۸۱۰۱۰۰ و مابقی به میزان شش هزار میلیارد ریال از محل حساب ذخیره ارزی و معادل یک هزار میلیارد ریال از محل صرفه جویی‌های دولت (مازاد بر ارقام مندرج در قانون بودجه سال جاری) تامین نماید.

۵- طبق جزء ۲ تبصره ۲ قانون الحاق یک تبصره به ماده ۶۰ اصلاحی قانون برنامه سوم توسعه، دولت اجازه یافت به منظور افزایش مستمری معیشت ماهانه خانوارهای تحت پوشش دستگاههای حمایتی در شش ماهه دوم سال ۱۳۸۳ تا معادل ارزی ۲۶۶۶/۹ میلیارد ریال از حساب ذخیره ارزی برداشت کند.

مطابق قانون بودجه سال ۱۳۸۳ مبلغ ۲۳۰۰۰ میلیارد ریال وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی پیش‌بینی گردید که مبلغ ۱۱۰۰۰ میلیارد ریال آن (طبق بند (ذ) تبصره ۵ قانون بودجه سال ۱۳۸۳) بابت پرداخت بدهی دولت به سازمان بازنشستگی کشوری، سازمان تامین اجتماعی، صندوق ذخیره فرهنگیان، آستان قدس رضوی، شهرداریها (بابت بدهیها تا پایان سال ۱۳۷۷)، شرکتهای اتوبوسرانی شهری وابسته به شهرداریها (بابت بدهی آنها به سازمان تامین اجتماعی) و سازمان بیمه خدمات درمانی به صورت جمعی - خرجی بود. همچنین، مبلغ ۹۵۰۰ میلیارد ریال از رقم مزبور بابت فروش سهام شرکتهای دولتی براساس ماده ۱۹ قانون برنامه سوم توسعه، مبلغ ۱۵۰۰ میلیارد ریال بابت وصولی از محل واگذاری سهام شرکتهای تحت پوشش پتروشیمی و مبلغ ۱۰۰۰ میلیارد ریال بابت موضوع بند (ذ) تبصره (۷) قانون بودجه سال ۱۳۸۳ بود که می‌بایست به خزانه دولت واریز می‌گردید. در سال ۱۳۸۳ وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی (موضوع بند (ذ) تبصره ۷) عملکردی نداشت و رقم وصولی از محل واگذاری سهام شرکتهای دولتی موضوع ماده ۱۹ قانون برنامه سوم، ۲۸۱۳/۱ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۲۰/۹ درصد رشد داشت، لیکن در مقایسه با رقم مصوب از عدم تحقق معادل ۷۰/۴ درصد برخوردار بود.

براساس گزارش سازمان خصوصی سازی در سال ۱۳۸۳، مبلغ ۶۹۹۳ میلیارد ریال از سهام شرکتهای دولتی به فروش رسید که ۹۱/۳ درصد آن به صورت فروش سهام در بورس و ۸/۷ درصد آن به صورت مزایده بود. طبق سازوکار پیش بینی شده در ماده ۱۹ قانون برنامه سوم توسعه از مبلغ مذکور ۵۰ درصد سهم خزانه و مابقی سهم شرکتهای مادر تخصصی بود. با توجه به فروشهای تعهدی در سال ۱۳۸۳ و وصولی بابت اصل و سود فروشهای تعهدی سالهای قبل، در نهایت ۲۸۱۳/۱ میلیارد ریال به خزانه واریز گردید. همچنین طبق گزارش مذکور در سال ۱۳۸۳ تعداد ۱۵۸ شرکت (۹۸ شرکت از طریق بورس و ۶۰ شرکت از طریق مزایده) به فروش رسید. رقم مشابه در سال قبل ۵۹ شرکت (۴۹ شرکت از طریق بورس و ۱۰ شرکت از طریق مزایده) بود.

در سال ۱۳۸۳ تملک داراییهای مالی معادل ۳۱۶۶۴/۶ میلیارد ریال بود که در مقایسه با سال قبل ۳۰/۴ درصد افزایش و در مقایسه با رقم بودجه مصوب ۷۲/۹ درصد تحقق یافت. بخش عمده رقم مذکور به میزان ۲۳۷۳۹ میلیارد ریال به بازپرداخت اصل تسهیلات خارجی (معادل ۲/۸ میلیارد دلار) اختصاص یافت. همچنین مبلغ ۷۷۲۵/۶ میلیارد ریال بابت سایر اقلام پرداخت گردید.

خالص واگذاری داراییهای مالی

با توجه به ارقام واگذاری و تملک داراییهای مالی به ترتیب به میزان ۸۰۶۹۳/۷ و ۳۱۶۶۴/۶ میلیارد ریال، خالص واگذاری داراییهای مالی در سال ۱۳۸۳ مبلغ ۴۹۲۲۹/۲ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۱۱/۴ درصد افزایش و در مقایسه با رقم مصوب بودجه ۸۱/۶ درصد تحقق داشت. رقم مزبور جهت تامین مالی کسری تراز عملیاتی و سرمایه‌ای استفاده گردید.

حساب ذخیره تعهدات ارزی

در سال ۱۳۸۳ مانده بدهکار حساب ذخیره تعهدات ارزی به میزان ۱۲۰۰/۳ میلیارد ریال نسبت به پایان سال قبل افزایش داشت. مانده بدهکار حساب مذکور که به دلیل بازپرداخت بخشی از بدهی دولت به بانک مرکزی طی سالهای ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۱ کاهش یافته بود در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ مجدداً افزایش یافت. افزایش یادشده در رابطه با معافیتهای جدیدی بود که بنابر قانون بودجه سال ۱۳۸۰ در خصوص مابه‌التفاوتها در نظر گرفته شد. این معافیتها به تصویب کمیته اصلی بند (ج) تبصره ۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۰ رسیده و از طریق حساب مذکور تامین مالی گردید. مانده بدهکار حساب ذخیره تعهدات ارزی در پایان سال ۱۳۸۳ به میزان ۳۵۹۵۵/۷ میلیارد ریال بود. با احتساب رقم افزایش در مانده بدهکار حساب ذخیره تعهدات ارزی که نوعی بدهی دولت به بانک مرکزی تلقی می‌شود، کسری تراز عملیاتی و سرمایه‌ای تعدیل شده دولت معادل ۵۰۴۲۹/۵ میلیارد ریال می‌گردد.

ب- دوره برنامه سوم

در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به منظور تحقق هدفهای کلان و خطمشی‌های اساسی برنامه، سیاستهای مالی و بودجه‌ای دولت با اهدافی نظیر ایجاد انضباط مالی و اقتصادی، بهبود نظام مالیاتی، ایجاد ثبات در درآمدهای ارزی و ریالی حاصل از صادرات نفت خام و بهبود نظام پرداختهای کشور تنظیم شد. در این راستا تدابیر زیر اندیشیده شد:

- لغو کلیه تخفیفها، ترجیحات و معافیت‌های مالیاتی (ماده ۵۸)،
- ایجاد سازمان امور مالیاتی، طراحی و راه اندازی نظام جامع اطلاعات مالیاتی کشور، توسعه و ترویج روش خود اظهاری در نظام مالیاتی کشور (ماده ۵۹)،
- ایجاد حساب ذخیره ارزی (ماده ۶۰)،
- مبادله موافقت‌نامه طرحهای عمرانی به تفکیک مطالعاتی، انتفاعی و غیر انتفاعی فقط یک بار در طول برنامه (ماده ۶۱)،
- تجدید ارزیابی داراییهای ثابت شرکتهای دولتی که ۱۰۰ درصد سهام آنها متعلق به دولت و یا شرکتهای دولتی می‌باشد (ماده ۶۲)، و بالاخره
- تنظیم لویح بودجه سالیانه به نحوی که کسری احتمالی از طریق استقراض از بانک مرکزی و سیستم بانکی تامین نشود (ماده ۶۹).

در طول سالهای برنامه سوم اقداماتی در راستای افزایش کارایی نظام مالیاتی صورت گرفت. این اقدامات شامل اصلاح قانون مالیاتهای مستقیم، تشکیل سازمان امور مالیاتی کشور، توسعه سیستم مکانیزه اطلاعات مالیاتی در سراسر کشور به منظور گسترش پایه مالیاتی و کشف منابع جدید، توسعه سیستم خود اظهاری از طریق اجرای طرح خود اظهاری مالیات بر درآمد مستغلات مسکونی اجاری، اطلاع رسانی، فرهنگ سازی و آموزش نیروی انسانی جهت سوق دادن مودیان مالیاتی به سمت شفاف سازی حسابها، رعایت موازین و مقررات قانونی در اجرای هر چه بهتر قانون جدید مالیاتهای مستقیم، تهیه لایحه مالیات بر ارزش افزوده، تصویب و اجرای قانون تجمیع عوارض، اجرای برنامه جامع آموزشی نیروی انسانی و انعقاد قراردادهای اجتناب از اخذ مالیات مضاعف با تعدادی از کشورها بود.

همچنین عدم تامین کسری بودجه از طریق سیستم بانکی در طول سالهای برنامه سوم، ایجاد «حساب ذخیره ارزی حاصل از صادرات نفت خام»، تنظیم لویح و قوانین بودجه سنواتی (طی سالهای ۸۳-۱۳۸۱) بر مبنای آخرین دستورالعمل بین‌المللی نظام آمارهای مالی دولت (GFSM۲۰۰۱)، شفاف‌سازی قیمت و یارانه حاملهای انرژی از سال ۱۳۸۲ و اعمال یکسان سازی نرخ ارز از ابتدای سال ۱۳۸۱ از جمله اقدامات مهم صورت گرفته طی سالهای برنامه سوم بود.

در بعد اهداف کمی بودجه عمومی دولت در برنامه سوم توسعه می‌توان به رشد متوسط سالانه ۲۳/۲ درصدی درآمدهای مالیاتی، ۲۰/۸ درصدی درآمد نفت، ۱۸/۸ درصدی پرداختهای هزینه‌ای و ۲۱/۴ درصدی تملک داراییهای سرمایه‌ای اشاره کرد. مجموع ارقام مصوب در قوانین بودجه سالانه طی دوره برنامه سوم نسبت به اهداف پیش‌بینی شده فزونی گرفت به طوری که متوسط رشد سالیانه مجموع درآمدهای مالیاتی، درآمد نفت (واریز به بودجه عمومی)، پرداختهای هزینه‌ای و پرداخت بابت تملک داراییهای سرمایه‌ای به ترتیب ۱/۳، ۲۶/۵، ۸/۷ و ۱۰ درصد بیش از اهداف برنامه به تصویب رسید. متوسط رشد سالیانه عملکرد ارقام مذکور به غیر از درآمدهای مالیاتی نیز نسبت به اهداف برنامه پیشی گرفت. متوسط رشد سالیانه رقم عملکرد درآمد نفت (واریز به بودجه عمومی)، پرداختهای هزینه‌ای و پرداخت بابت تملک داراییهای سرمایه‌ای طی دوره مذکور به ترتیب ۷/۰، ۹/۱ و ۲/۲ درصد بیش از اهداف برنامه بود. همچنین طی دوره مذکور بجز رقم عملکرد درآمد نفت (واریز به بودجه عمومی) که نسبت به مجموع ارقام مصوب بودجه‌های سنواتی معادل ۳/۱ درصد مازاد تحقق داشت. بقیه اقلام مورد بررسی نسبت به ارقام مصوب بودجه عدم تحقق داشتند. بیشترین عدم تحقق مربوط به وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی به میزان ۷۶/۱ درصد و کمترین میزان عدم تحقق مربوط به پرداختهای هزینه‌ای به میزان ۱ درصد بود.

مقایسه اهداف و عملکرد برخی از اقلام بودجه عمومی دولت طی سالهای برنامه سوم توسعه
(به استثنای درآمدها و پرداختهای اختصاصی و بدون احتساب یارانه حاملهای انرژی)

(میلیارد ریال - درصد)

نسبت	متوسط رشد سالانه طی دوره			متوسط دوره برنامه				
	عملکرد به مصوب	مصوب به هدف	عملکرد	عملکرد	مصوب	هدف		
۹۰/۱	۱۲۱/۵	۱۶/۰	۲۴/۵	۲۳/۲	۵۵۶۹۵/۶	۶۱۸۴۴/۷	۵۰۹۰۰	درآمدهای مالیاتی
۱۰۲/۵	۱۷۸/۵	۳۷/۱	۵۸/۲	۲۰/۸	۱۳۷۰۲۹/۹	۱۳۳۶۶۸/۳	۷۴۸۹۱/۲	درآمد نفت
۱۰۳/۱	۱۳۲/۸	۲۷/۸	۴۷/۳	۲۰/۸	۱۰۲۵۱۹/۸	۹۹۴۷۱/۹	۷۴۸۹۱/۲	واریز به بودجه عمومی دولت
۱۰۰/۹	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۳۴۵۱۰/۱	۳۴۱۹۶/۵	۰۰۰	استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی
۹۵/۷	۰۰۰	۴۵/۶	۴۶/۵	۰۰۰	۵۳۷۵/۳	۵۶۱۷	۰۰۰	فروش اوراق مشارکت
۲۳/۹	۰۰۰	۲۶۷/۴	۱۱۵/۱	۰۰۰	۲۷۶۰/۴	۱۱۵۴۰	۰۰۰	وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی
۹۹/۰	۱۲۶/۷	۲۷/۹	۲۷/۵	۱۸/۸	۱۴۸۲۵۴/۹	۱۴۹۷۶۵/۶	۱۱۸۲۰۸/۶	پرداختهای هزینه‌ای (جاری)
۷۵/۹	۱۵۳/۲	۲۳/۶	۳۱/۴	۲۱/۴	۴۹۵۳۶/۴	۶۵۲۵۶/۳	۴۲۶۰۷/۴	تملك داراییهای سرمایه‌ای (عمرانی)

ماخذ: قوانین بودجه سنواتی، وزارت امور اقتصادی و دارایی و گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۳ (سازمان مدیریت و برنامه ریزی)

یکی از شاخصهای مهم ارزیابی عملکرد مالی دولت در کشورهای صادرکننده نفت، نسبت درآمدهای مالیاتی به کل منابع است. هرچه نسبت مذکور بیشتر باشد نشان از ثبات بیشتر منابع بودجه کشور دارد. نسبت مذکور به‌طور متوسط طی سالهای برنامه سوم برحسب ارقام عملکرد، ۲۷/۴ درصد بود. بررسی سهم درآمدهای مالیاتی در کل منابع طی سالهای برنامه سوم نشان می‌دهد که نسبت یاد شده از ۳۳/۸ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۲۵/۱ درصد در سال ۱۳۸۳ کاهش یافت که بیانگر کاهش سهم درآمدهای مالیاتی در کل منابع علیرغم هدف افزایش نسبت مذکور در طول سالهای برنامه سوم بود. کاهش وابستگی منابع بودجه به درآمدهای نفتی از دیگر اهداف برنامه سوم بوده است. سهم درآمدهای نفتی برحسب مجموع رقم واریز به بودجه عمومی و استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی در کل منابع به‌طور متوسط در طول برنامه سوم ۶۱/۸ درصد بود. نسبت مذکور از ۵۴/۹ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۶۳/۸ درصد در سال ۱۳۸۳ افزایش یافت^(۱).

شاخص مهم دیگر در ارتباط با بودجه عمومی توان پوشش پرداختهای هزینه‌ای توسط درآمدهای مالیاتی است. بررسی نسبت درآمدهای مالیاتی به پرداختهای هزینه‌ای طی دوره مورد بررسی نشان می‌دهد که نسبت مذکور به‌طور متوسط طی سالهای برنامه سوم ۳۸/۶ درصد بوده است. نسبت درآمدهای مالیاتی به پرداختهای هزینه‌ای به رغم هدف برنامه سوم مبنی بر افزایش سهم درآمدهای مالیاتی در تامین اعتبارات هزینه‌ای از ۴۴/۳ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۳۶/۴ درصد در سال ۱۳۸۳ کاهش یافت.

روند تغییرات برخی از نسبتهای مهم بودجه عمومی دولت طی برنامه سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹)

(درصد)

متوسط برنامه	۱۳۸۳		۱۳۸۲		۱۳۸۱		۱۳۸۰		۱۳۷۹			
	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب		
۳۳/۸	۳۷/۱	۳۰/۹	۳۱/۸	۲۸/۵	۳۲/۳	۲۶/۹	۳۲/۲	۴۱/۲	۴۶/۰	۴۱/۴	۴۳/۰	نسبت درآمدها به کل منابع
۲۷/۴	۲۶/۷	۲۵/۱	۲۳/۹	۲۳/۶	۲۴/۰	۲۲/۰	۲۴/۳	۳۲/۴	۳۴/۸	۳۳/۸	۲۶/۶	نسبت درآمدهای مالیاتی به کل منابع
۶۱/۸	۵۳/۴	۶۳/۸	۵۶/۲	۶۶/۷	۵۷/۸	۶۷/۵	۵۹/۲	۵۵/۸	۴۸/۶	۵۴/۹	۴۵/۱	نسبت درآمد نفت به کل منابع ^(۱)
۳۸/۶	۴۱/۷	۳۶/۴	۴۰/۰	۳۶/۵	۴۱/۲	۳۴/۳	۴۰/۱	۴۱/۴	۴۶/۹	۴۴/۳	۴۰/۰	نسبت مالیاتها به پرداختهای هزینه‌ای
												نسبت پرداختهای هزینه‌ای به کل مصارف
۷۰/۵	۶۳/۸	۶۹/۱	۵۹/۶	۶۴/۵	۵۸/۲	۶۴/۲	۶۰/۵	۷۸/۳	۷۴/۱	۷۶/۳	۶۶/۵	نسبت تملك‌داراییهای سرمایه‌ای به کل مصارف
۲۲/۳	۲۵/۲	۲۱/۵	۲۸/۸	۲۶/۷	۳۰/۴	۲۳/۸	۲۷/۹	۱۸/۹	۱۸/۴	۲۰/۷	۲۰/۶	نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی

ماخذ: قوانین بودجه سنواتی، وزارت اقتصادی و دارایی و گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۳ (سازمان مدیریت و برنامه ریزی) ۱- استفاده از حساب ذخیره ارزی در درآمد نفت منظور شده است.

۱- در صورت عدم احتساب استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی، متوسط نسبت درآمدهای نفتی به منابع در طول برنامه سوم ۴۹/۳ درصد می‌باشد و از ۵۴/۹ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۴۴/۸ درصد در سال ۱۳۸۳ کاهش یافته است.

بررسی روند سهم پرداختهای هزینه‌ای و تملک داراییهای سرمایه‌ای از کل مصارف (ارقام عملکرد) نشان می‌دهد که به‌طور متوسط در طول برنامه سوم ۷۰/۵ درصد از کل مصارف را پرداختهای هزینه‌ای و ۲۲/۳ درصد آن را پرداخت بابت تملک داراییهای سرمایه‌ای تشکیل داده است.

بررسی نسبت عملکرد درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی (نسبت کوشش مالیاتی) طی برنامه سوم بیانگر کاهش نسبت مذکور از ۶۳ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۶۱ درصد در سال ۱۳۸۳ است. کاهش نسبت یاد شده به این معنا است که طی سالهای برنامه سوم مالیاتها متناسب با رشد اقتصادی و ارزش افزوده بخشهای اقتصادی افزایش پیدا نکرده اند.

خصوصی سازی

در قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، برنامه ساماندهی شرکتهای دولتی و واگذاری سهام و مدیریت شرکتهای دولتی مشتمل بر ۲۴ ماده در فصول دوم و سوم قانون مذکور به عنوان اولین مجموعه یکپارچه جهت اجرایی نمودن برنامه خصوصی سازی در کشور تدوین گردید.

در راستای تدوین مقررات پیش‌بینی شده برای آغاز عملیات واگذاری سهام منطبق بر برنامه سوم توسعه، سازمان خصوصی سازی در ابتدا به عنوان دبیرخانه هیات عالی واگذاری در سال ۱۳۷۹ اقدام به تهیه آیین نامه ها، دستورالعمل‌ها، ضوابط و سازوکارهای اجرایی لازم نمود. این سازمان تا پایان سال ۱۳۷۹ راساً عهده دار واگذاری‌ها نبود و دستگاههای صاحب سهام دولتی به‌عنوان واگذارنده براساس مجوز مندرج در قانون بودجه سال مذکور اقدام به فروش سهام دولتی متعلق به خود می‌نمودند. از سال ۱۳۸۰ واگذاری‌ها توسط سازمان خصوصی سازی آغاز شد و این سازمان طی دوره ۸۳-۱۳۸۰ اقدام به عرضه سهام نمود. طی دوره مذکور ۴۵۲ مورد واگذاری سهام دولت در شرکتهای زیر مجموعه شرکتهای مادر تخصصی به تصویب رسید که ۲۱۱ مورد آن مربوط به سازمان خصوصی سازی بود. طبق گزارش سازمان خصوصی سازی در طول برنامه سوم در مجموع تعداد ۱۸۳۷۶ میلیون سهم به ارزش ۲۱۰۴۵/۸ میلیارد ریال توسط سازمان مذکور به فروش رسید. وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی (رقم عملکرد خصوصی سازی) طی سالهای برنامه سوم نسبت به ارقام مصوب فقط ۲۳/۹ درصد تحقق یافت که حاکی از روند کند خصوصی سازی طی سالهای برنامه سوم است.

عملکرد واگذاری سهام شرکتهای دولتی توسط سازمان خصوصی سازی

کل دوره	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹
تعداد سهام (میلیارد سهم)	۷۰۰/۳	۶۹۷/۲	۳۹۷/۱	۴۲	۰۰۰
ارزش فروش (میلیارد ریال)	۶۹۹۳	۹۰۱۱/۹	۳۱۱۷/۶	۲۰۱/۰	۱۷۲۲/۳

ماخذ: گزارش عملکرد سازمان خصوصی سازی در سال ۱۳۸۳، سازمان خصوصی سازی، اردیبهشت ۱۳۸۴

وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی طی سالهای برنامه سوم

درصد تحقق	جمع دوره		۱۳۸۳		۱۳۸۲		۱۳۸۱		۱۳۸۰		۱۳۷۹	
	مصبوب	عملکرد	مصبوب	عملکرد	مصبوب	عملکرد	مصبوب	عملکرد	مصبوب	عملکرد	مصبوب	عملکرد
۲۴/۲	۷۵۱۱	۳۱۰۰۰	۰	۱۱۰۰۰	۲۰۴/۳	۱۱۰۰۰	۷۳۰۶/۷	۹۰۰۰	۰	۰	۰	۰
۲۳/۶	۶۲۹۱/۱	۲۶۷۰۰	۲۸۱۳/۱	۱۲۰۰۰	۲۳۲۶/۹	۷۰۰۰	۱۰۵۷/۳	۶۰۰۰	۹۳/۶	۱۲۰۰	۰/۲	۵۰۰
۲۳/۹	۱۳۸۰۲/۱	۵۷۷۰۰	۲۸۱۳/۱	۲۳۰۰۰	۲۵۳۱/۲	۱۸۰۰۰	۸۲۶۴	۱۵۰۰۰	۹۳/۶	۱۲۰۰	۰/۲	۵۰۰

ماخذ: قوانین بودجه سنواتی، خزانه‌داریکل وزارت امور اقتصادی و دارایی

حساب ذخیره ارزی

طبق ماده ۶۰ قانون برنامه سوم، جهت ایجاد ثبات در درآمدهای ارزی حاصل از صدور نفت خام در دوران برنامه سوم توسعه و تبدیل دارایی حاصل از فروش نفت به دیگر انواع ذخایر و سرمایه گذاری، امکان تحقق دقیق فعالیتهای پیش‌بینی شده در برنامه و کاهش تأثیرپذیری اقتصاد داخلی از تکان‌های اقتصاد جهانی و بازار نفت، در سال ۱۳۷۹ «حساب ذخیره ارزی حاصل از صادرات نفت خام» ایجاد گردید.

کادر ۵- برداشت از حساب ذخیره ارزی طی دوره برنامه سوم

طی سالهای برنامه سوم توسعه، ماده ۶۰ و جدول شماره ۲ قانون برنامه سوم که به ترتیب ناظر بر استفاده دولت از «حساب ذخیره ارزی حاصل از صادرات نفت خام» و استفاده دولت از درآمد نفت خام بود، به طور مکرر مورد اصلاح قرار گرفت. بیشترین اصلاحات ماده ۶۰ در سال ۱۳۸۳ صورت گرفت.

برداشتهای دولت از حساب ذخیره ارزی طی دوره برنامه سوم

(میلیون دلار)

عنوان برداشت	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	جمع دوره
جبران خسارت و پیشگیری عوارض ناشی از خشکسالی	۲۷۴/۹	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۲۷۴/۹
تبصره ۲ اصلاحیه قانون بودجه سال ۸۰	۲۸۰/۹	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۲۸۰/۹
بند (ب) تبصره ۲۱ قانون بودجه سال ۸۱	۰۰۰	۲۱۰۰/۰	۰۰۰	۰۰۰	۲۱۰۰/۰
بازپرداخت وامهای ارزی دولت و تفاوت نرخ ارز بابت بازپرداخت تعهدات ارزی					
سالهای قبل	۰۰۰	۲۴۳۰/۸	۲۴۲۶/۸	۲۷۸۰/۶	۷۶۳۸/۲
بند (م) تبصره ۲۱ قانون بودجه سالهای ۸۲ و ۸۳	۰۰۰	۰۰۰	۱۹۳۴/۰	۱۸۲۱/۵	۳۷۵۵/۵
طرحهای عمرانی سالهای ۸۲ و ۸۳	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۱۵۰۰/۰	۱۵۰۰/۰
بازپرداخت بدهیهای قطعی دولت به بانک کشاورزی	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۴۱۶/۰	۴۱۶/۰
پرداخت بدهیهای سازمانهای بیمه خدمات درمانی	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۲۲۵/۰	۲۲۵/۰
کسری یارانه کالاهای اساسی	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۶۸۳/۳	۶۸۳/۳
سایر	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۸۵/۶	۸۵/۶
جمع	۶۵۵/۸	۴۵۳۰/۸	۴۳۶۰/۸	۷۵۱۲/۰	۱۷۰۵۹/۴

جدول شماره ۲ قانون برنامه سوم نیز به موجب قوانین بودجه سنواتی طی سالهای برنامه سوم به ترتیب زیر اصلاح گردید:

جدول شماره ۲ قانون برنامه پنجساله سوم و اصلاحات آن

(میلیون دلار)

جمع دوره	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	جمع دوره
مصوب اولیه (۱)	۱۱۰۸۹/۶	۱۰۸۶۴/۸	۱۱۰۵۸	۱۱۵۷۸/۸	۱۲۰۸۲/۸
مصوب اصلاح شده (۲)	۱۱۵۰۰	۱۲۸۶۴	۱۲۸۰۰	۱۵۴۳۸	۱۶۱۰۰

۱- طبق جدول شماره (۲) قانون برنامه سوم توسعه

۲- طبق قوانین بودجه سنواتی

بدین ترتیب مجموع رقم مصوب اولیه استفاده دولت از درآمد نفت خام طی سالهای برنامه سوم از ۵۶۶۷۴ میلیون دلار به ۶۸۷۰۲ میلیون دلار افزایش یافت.

بررسی عملکرد حساب ذخیره ارزی طی سالهای برنامه سوم حاکی از آن است که در مجموع مبلغ ۳۰۳۰۶/۵ میلیون دلار به این حساب واریز گردید که از این مبلغ ۲۹۰۹۴/۱ میلیون دلار از محل مازاد درآمد نفتی، ۱۰۱۵/۶ میلیون دلار از محل سود تعلق گرفته به موجودی حساب و ۱۹۶۷/۸ میلیون دلار بابت بازدریافت اصل و سود تسهیلات دریافتی بود. همچنین در مجموع ۲۰۸۲۸/۵ میلیون دلار از حساب برداشت شد که از این مبلغ ۳۷۶۹/۱ میلیون دلار بابت تسهیلات اعطایی و ۱۷۰۵۹/۴ میلیون دلار بابت مصارف دولتی طبق مجوزهای قانونی بود. بنابراین موجودی نقدی حساب ذخیره ارزی در پایان دوره برنامه سوم مبلغ ۹۴۷۸ میلیون دلار بود.

کادر ۶- روند تمرکز زدایی مالی دولت طی سالهای برنامه سوم توسعه

گسترش روزافزون تمایل جهانی به تمرکززدایی در امور مالی دولت، بازتاب تحولات سیاسی در جهت حرکت به سوی دولتهای مشارکتی و دموکراتیک و نیز حصول اطمینان از هماهنگی بیشتر بین ترکیب کالاها و خدمات ارائه شده توسط بخش دولتی به لحاظ کمی و کیفی با رجحانهای مصرف کنندگان می‌باشد.

در ایران توجه به توسعه منطقه‌ای جهت برقراری تعادل در مناطق مختلف کشور از اوایل دهه ۱۳۵۰ آغاز شد. طی برنامه‌های اول و دوم توسعه پس از انقلاب نیز تلاشهای زیادی جهت ایجاد تعادل و توازن بخشی در سطح کشور صورت گرفت. عدم واگذاری اختیارات به نهادها و مقامات محلی و عدم وجود سازوکار لازم جهت وابسته کردن هزینه‌ها به منابع درآمدی استانها میزان اثرگذاری برنامه‌ها را تا حدودی کاهش داد.

تمرکز زدایی مالی از بودجه دولت مجدداً در ماده دوم فصل اول قانون برنامه سوم مورد تاکید قرار گرفت. طبق این ماده قانونی به منظور کاهش تصدیها و تقویت اعمال حاکمیت و نظارت دولت و فراهم نمودن زمینه توسعه مشارکت موثر مردم، بخش خصوصی و بخش تعاونی در اداره امور، تبیین دقیق وظایف واحدهای ملی و استانی در برنامه‌ریزی و اجرا و نیز فراهم نمودن زمینه تحقق مطلوب اهداف برنامه سوم، دولت موظف گردید در طول سال اول برنامه اصلاحات ساختاری لازم در تشکیلات دولت را به عمل آورد. در این راه دولت ملزم به رعایت الزاماتی از جمله رعایت اصل عدم تمرکز در توزیع وظایف ملی و استانی و محدود نمودن وظایف و ماموریت‌های واحدهای ملی و ستادی به جنبه‌های اعمال حاکمیت، سیاستگذاری، برنامه‌ریزی کلان و هدایت و نظارت و واگذاری امور اجرایی به واحدهای استانی گردید.

در فصل هشتم قانون برنامه سوم نیز تحت عنوان نظام درآمد - هزینه استان به تمرکز زدایی از وظایف عمرانی دولت، وابسته ساختن اعتبارات تملک داراییهای سرمایه‌ای هر استان به درآمد آن استان و نیز تفویض تعیین اولویتهای سرمایه‌گذاری در بخشهای مختلف به نهادهای استانی، پرداخته شده است. مواد ۷۲ الی ۸۲ قانون برنامه سوم به جنبه مالی نظام درآمد - هزینه استان پرداخته است. در ماده ۷۵ این قانون تصریح شده است که اعتبارات عمرانی استانها در طول سالهای برنامه باید به نحوی تخصیص یابد که درصد بودجه عمرانی استانی نسبت به بودجه عمرانی کل کشور از ۲۶ درصد در سال اول برنامه و با رشد سالانه ۶ درصد از ۵۰ درصد در سال آخر برنامه سوم کمتر نباشد. وابستگی اعتبارات عمرانی هر استان به درآمد آن استان براساس ضریبی است که در جدول پیوست آیین نامه اجرایی ماده ۷۶ قانون برنامه سوم مصوب هیات دولت درج شده است. در جدول ذیل عملکرد روند برخی از شاخصهای تمرکززدایی مالی دولت طی سالهای برنامه سوم توسعه نشان داده شده است.

(درصد)

متوسط برنامه	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹
نسبت درآمدهای استانی به کل مخارج استانی	۳۵/۱	۳۲/۶	۳۰/۵	۳۵/۹	۳۷/۲
نسبت مخارج استانی به مصارف بودجه عمومی دولت	۱۹/۶	۱۹/۱	۱۸/۸	۱۶/۹	۲۳/۲
نسبت مخارج عمرانی استانی به کل تملک داراییهای سرمایه‌ای	۱۹/۱	۲۱/۳	۱۶/۹	۱۳/۶	۲۸/۵
نسبت دریافتی استان از محل منابع بودجه عمومی دولت به کل مخارج استانی	۶۴/۹	۶۷/۴	۶۹/۵	۶۴/۱	۶۲/۸

ماخذ: قوانین بودجه سنواتی

شایان ذکر است نسبت اول، میزان وابستگی مخارج استانها به درآمدهای هر استان را نشان می‌دهد. نسبتهای دوم و سوم، تمرکززدایی در مخارج استانی و نسبت چهارم، عدم توازن عمودی و میزان انتقالات از دولت مرکزی به دولتهای منطقه‌ای را جهت پوشش دادن هزینه‌ها نشان می‌دهند.